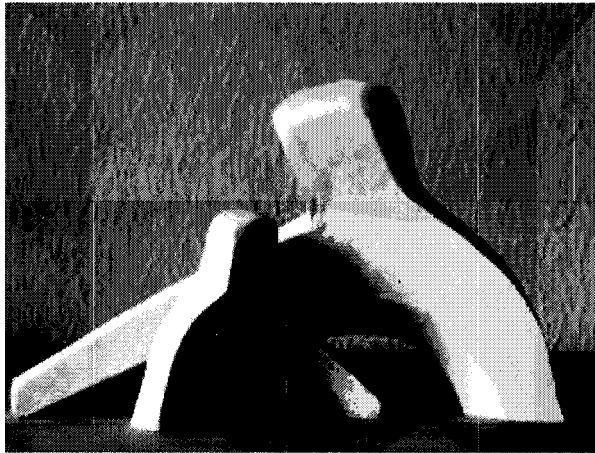

Kinderen in de maatschappelijke opvang

Student: **Heidy Nieman**
Studentnummer: 320552

Christelijke Hogeschool Windesheim
opleiding MWD
Mei 2008

Kinderen in de maatschappelijke opvang

Wie let er op de kleintjes?

Student: Heidy Nieman
Studentnummer: 320552

Humanitas Onder Dak

Christelijke Hogeschool Windesheim
opleiding MWD
Mei 2008

Begeleidend docent: Gert-Jan Peters
Beoordelend docent: Johan Bootsma

Voorwoord

En dan, na een proces van enkele maanden, is het essay afgerond. Een intensieve en zeer interessante periode met als resultaat een product waarin ik heb geprobeerd om ouders en kinderen binnen de maatschappelijke opvang het woord te geven.

Ik wil de ouders die hebben meegewerkt aan het essay, die bereid waren om mijn vele vragen te beantwoorden dan ook heel erg bedanken. Zonder hen had ik dit schrijven niet tot stand kunnen brengen.

Daarnaast wil ik de volgende mensen bedanken:

Astrid Peters als ervaringsdeskundige binnen diverse maatschappelijke opvangorganisaties, voor haar bijdrage door mee te lezen, mee te denken en bereidwilligheid omtrent de enquête en het gehouden interview.

Mijn collega binnen het Leger des Heils, Jenny Kok, wil ik bedanken voor alle gegeven informatie gerelateerd aan haar praktijkervaring.

Gert Jan Peters bedank ik voor zijn prettige wijze van begeleiden gedurende dit proces van onderzoeken, schrijven en herschrijven.

Ronny Roelofzen dank: ik voor zijn steun op vele fronten. Hetzij het computergebruik, hetzij het aanhoren van frustraties maar bovenal voor zijn aanwezigheid bij de kinderen gedurende mijn studie de afgelopen jaren.

En natuurlijk wil ik mijn kinderen, Sander, Wouter, Lyoeke en Lisette bedanken voor hun begrip als ik weer eens geen tijd had omdat ik druk was met de studie en het onderzoek.

Allemaal heel erg bedankt.

Heidy Nieman
Markelo
Mei 2008

Voorwoord

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1: De ontwikkeling van het kind	7
Hoofdstuk 2: Risicofactoren en protectieve factoren binnen de maatschappelijke opvang.....	10
2.1: Risicofactoren	10
2.2: Protectieve factoren.....	13
2.3: Ecologisch risicomodel	15
2.3.1: Theorie van Bronfenbrenner.....	15
2.4: Meervoudig risicomodel	16
2.4.1: Balansinodel van Bakker.....	17
Hoofdstuk 3: Rechten van het kind	19
Hoofdstuk 4: Maatschappelijke ontwikkelingen.....	22
4.1: Alle kansen voor alle kinderen.....	22
4.2: WMO.....	26
Hoofdstuk 5: Cliënten aan het woord	30
Hoofdstuk 6: Conclusie en aanbevelingen	38
Samenvatting	43
Bijlage.....	44
Literatuurlijst	53

Inleiding:

Mijn naam is Manon en ik ben samen met mijn twee kinderen van 5 en 9 maanden vier maanden geleden bij Humanitas komen wonen. Na een relatie van 8 jaar was het op, zowel de relatie als ook ikzelf. Het kon niet meer. Er was zoveel ruzie en zoveel problemen. Mijn man verwachtte dat alles wel goed kwam en hij zo weer aan het werk was. Maar ja, dat viel tegen en hoe moet je dan de boel draaiende houden he? We kregen in eerste instantie ook geen uitkering. Het UWV gaf aan dat we geen recht hadden op een uitkering. Daar sta je dan. Wat kun je eraan doen? Van mijn parttime baantje konden we ook niet rondkomen. Gelukkig heeft het maatschappelijk werk ons wel wat geholpen en hebben we een uitkering aangevraagd bij de sociale dienst. Maar ja, voordat je dat hebt ben je ook zo weer een maand of twee verder. Ja, we hebben wel een voorschot gekregen na heel veel moeite. Toen het eindelijk zover was dat we de volledige uitkering kregen bleken we gekort te worden omdat mijn man de werkloosheid aan zichzelf te danken had. Schuldig aan werkloos zijn of zo noemen ze dat. En we werden gekort omdat mijn man dus uit nood wat heeft gewerkt zonder dit te vertellen. Ja je moet toch wat he met twee kinderen. Alleen voeding en luiers zijn al duur. Laat staan dat we de huur en zo konden betalen. Natuurlijk kregen we aanmaningen en wilden we wel betalen. Maar we konden niet. Op een gegeven moment maak je de post niet eens meer open. Het heeft toch geen nut. Ondertussen liepen de ruzies steeds meer op tussen mijn man en mij. Hij reageerde steeds agressiever op iedereen, ja ook op mij. Nee, geslagen heeft hij niet maar leuk is anders. Hij werd ook steeds agressiever naar de mensen die ons benaderden ivm de schulden. De kinderen moeten het ook gemerkt hebben. Het lijkt wel dat als één ding verkeerd gaat de rest ook verkeerd gaat. En dan gebeurd dat waar we zo bang voor waren. Ja als ik er nu op terug kijk dan hadden we het anders moeten doen. Hadden we om hulp moeten vragen. Maar ja, dat is niet zo gemakkelijk, je schaamt je toch he dat het zover is gekomen. Maar toen kregen we de brief dat we of de huurschuld moesten voldoen of anders de woning moesten verlaten. Betalen ging niet. Hoe had ik aan €2500, euro moeten komen dan? We zijn dus maar vertrokken. Bij mijn schoonouders in. Ja, we hadden geen keuze. Maar dat ging helemaal niet. Mijn schoonouders bemoeiden zich overal mee en hielden hun zoon de hand boven het hoofd. En hij ging steeds minder doen en was veel weg. Ik weet niet waar hij mee bezig was maar als hij dan terug was, was het alleen nog maar ruzie. Ik ging er aan onder door. En toen zijn mijn kinderen en ik via het maatschappelijk werk bij Humanitas komen wonen. Mijn dochters en ik op één kamertje. Dat was wel even schrikken ja. Vooral mijn oudste dochter heeft het er erg moeilijk mee. Ze mist haar kamertje waar zo lekker met de barbies kon spelen. Even lekker terug trekken. Ik kon dan even kopje koffie drinken en ongestoord met een vriendin bellen. Maar dat zit er niet meer in. Mijn oudste is erg opstandig geworden, brutaal ook. Even buiten spelen wat ze zo graag deed kan ook niet. Ze kan zo de drukke straat op. Al met al zitten we dus voortdurend op eikaars lip. Nu heb ik veel ruzie met mijn dochtertje. Ik heb het gevoel dat ik haar ook nog kwijt raak. Mijn man haalt haar regelmatig op. Ik heb de indruk dat ze gelukkiger is bij papa en opa en oma dan hier. Maar ja, dat is niet de situatie zoals ik het voor ogen had. We zijn eigenlijk alles kwijt en vooral voor mijn oudste vind ik het wel heel erg.

Elet verhaal van Manon is helaas niet uniek. Per jaar worden er tientallen gezinnen dakloos. Precieze percentages zijn er niet. Er is amper registratie van dakloze gezinnen en amper zicht op waar zij uiteindelijk blijven. Een aantal gezinnen doen uiteindelijk een beroep op de maatschappelijke opvang. Maatschappelijke opvang is een voorziening waar mensen (gezinnen) tijdelijk terecht kunnen die uit huis (dreigen te) worden gezet voor onderdak, begeleiding, informatie en advies. Als deze gezinnen dakloos (dreigen te) raken worden ze aangemeld door het maatschappelijk werk waarna men samen met de trajectbegeleider het proces van probleemexploratie, intake en eventueel plaatsing ingaan. Vanuit de functie van

trajectbegeleider word ik regelmatig geconfronteerd met gezinnen die een beroep willen doen op onze organisatie m.b.t. onderdak en opvang of ambulante woonbegeleiding. Gezinnen die een beroep doen op de 24 uren voorziening zijn vaak gezinnen die uit hun woning zijn gezet vanwege problematische schulden. Vanwege de aanwezigheid van een partner of omdat er geen sprake is van huiselijk geweld kunnen deze gezinnen geen beroep doen op de vrouwenopvang Overijssel en is er ook geen ander alternatief dan het Leger des Heils of Humanitas. Als trajectbegeleider vraag ik me dan af of wij een goede leefomgeving zijn voor de kinderen vanwege de aanwezigheid van een multi«problematische doelgroep. Kinderen binnen onze organisatie komen immers in aanraking met volwassenen die b.v. een verslaving hebben of waarbij er sprake is van een psychisch ziektebeeld. Ik vraag me af of deze omgeving geschikt is voor kinderen en wat het verblijf binnen onze organisatie met deze kinderen doet, vooral ook gezien de achtergrond van de kinderen en wat men allemaal al heeft meegemaakt. Tot op heden ontbreekt het nog aan onderzoek omtrent het kind binnen de maatschappelijke opvang. Naai* verluidt zal er dit jaar, als gevolg op het onderzoek "maat en daad van de vrouwenopvang" (Wolf, J. 2007) het kind binnen de maatschappelijke opvang nader worden onderzocht. Uiteraard zal ik dit met interesse volgen. Desalniettemin heb ik reeds nu getracht om door middel van dit essay, zowel het kind binnen de maatschappelijke opvang als diens ouders, een stem te geven. Een stem geven omdat ik als trajectbegeleider binnen de organisatie Humanitas kinderen tegenkom die wel "onzichtbaar" lijken te zijn. Kinderen die weliswaar binnen onze organisatie opgevangen worden maar waar geen beleid is t.a.v. deze kinderen. Kinderen die al veel hebben meegemaakt, hun eigen vertrouwde omgeving hebben moeten verlaten en in een ongewone, vreemde situatie belanden. Ouders, en veelal maar één ouder, die zelf tot over de oren in de problemen zit en professionals die uitsluitend woonbegeleiding bieden. Het probleem waar we binnen de maatschappelijke opvang echter tegen aan lopen is dat er geen alternatief is m.b.t. onderdak waardoor we gezinnen dus wel plaatsen. Vervolgens wordt er een hulpverleningstraject aangeboden gericht op woonbegeleiding zonder dat er expliciet aandacht is voor de kinderen. Er wordt woonbegeleiding geboden waarbij de ouders zelf verantwoordelijk zijn voor de verzorging en opvoeding van hun kinderen: alsof het een "normale" situatie is. Maar normaal is de situatie niet en de problemen die er zijn zullen hun impact op de kinderen hebben. En is hier voldoende aandacht voor? Kunnen de ouders deze impact zelf voldoende inschatten en opvangen of is het wenselijk om ook hier beleid op te maken? Zijn wij als professionele organisatie niet medeverantwoordelijk voor de kinderen die wij onderdak bieden? We hebben het dus over kinderen die in een multi - problematische situatie opgroeien. Het ontbreken van een duidelijk beleid m.b.t. de kinderen binnen de maatschappelijke opvang heeft als consequentie dat deze kinderen "onzichtbaar" dreigen te worden. Onzichtbaar voor de ouders die al kampen met zoveel problemen en het kind hierdoor uit oog kunnen verliezen. Wellicht onzichtbaar voor ons als hulpverleners binnen de maatschappelijke opvang omdat wij immers slechts woonbegeleiding bieden en het kind niet expliciet betrekken gedurende het begeleidingsproces. En ook onzichtbaar voor de overige professionals die mogelijk betrokken kunnen worden bij de begeleiding en ondersteuning aan deze doelgroep omdat niemand deze kinderen opmerkt en aanmeld.

Mijn vraag die daaruit voortvloeit luidt dan ook:

Wat is de behoefte aan begeleiding van kinderen in de leeftijd van 0 t/m 12 jaar die binnen de maatschappelijke opvang verblijven?

De deelvraag die ik tevens wil onderzoeken is:

Wat hebben de ouders nodig om hun rol als ouder te kunnen vervullen gedurende hun verblijf binnen de opvang?

Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek wil ik met aanbevelingen komen over de wijze waarop de maatschappelijke opvang om behoort te gaan met het kind die woonachtig is binnen de organisatie.

Onderzoeksopzet:

Zoals ik in het voorgaande heb aangegeven is er weinig bekend over het kind binnen de maatschappelijke opvang en zal er naar verwachting dit jaar een start worden gemaakt met een dergelijk onderzoek. Voor het schrijven van het essay heb ik gebruik gemaakt van verschillende dataverzamelmethode, en wel:

Literatuurstudie:

Vanwege het ontbreken van literatuur specifiek over het kind binnen de maatschappelijke opvang heb ik informatie gehaald uit overige literatuur. Literatuur wat gericht is op het kind wat opgroeit onder moeilijke omstandigheden. Deze literatuur heb ik vertaald naar* de situatie binnen de maatschappelijke opvang.

- Enquête ouders:

Ter aanvulling op de bestudeerde literatuur en om informatie te vergaren wat specifiek gericht is op de situatie binnen de maatschappelijke opvang, heb ik tevens een enquête gehouden onder ouders die woonachtig zijn binnen de maatschappelijke opvang. De gehouden enquête met de vaders en moeders gaf mij enig inzicht wat er speelde in de belevingswereld van de ouders en tevens wie er, en bereid was tot het geven van een interview en wie hier de meest relevante informatie over kon geven geleet op mijn onderzoeksvraag. Om mijn blikveld, naast de eigen organisatie te verruimen heb ik ook onderzoek gedaan binnen een andere maatschappelijk opvang organisaties en wel het Leger des Heils. Ik heb de opvangorganisatie 'vrouwenopvang' niet meegenomen in dit onderzoek omdat in de literatuur een onderscheid wordt gemaakt tussen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang (zie hoofdstuk 4.2). Bovendien is het beleid van de vrouwenopvang met name gericht op de veiligheid van vrouwen wat weer hele andere vraagstukken en problemen oproept. Het zou te ver voeren om deze ook te behandelen in dit onderzoek.

- Interview ouders:

Aansluitend op de enquête heb ik met vijf ouders een interview gehouden. Op deze wijze kon ik een aantal vragen uitdiepen en zo meer kennis opdoen omtrent mijn onderzoeksvragen.

- Interview medewerker Leger des Heils:

Hoewel de ouder en het kind centraal staan in dit onderzoek wilde ik ook graag mijn eigen ervaringen en visies toetsen bij een collega die werkzaam is binnen een andere organisatie, namelijk het Leger des Heils. Deze informatie is niet specifiek vermeld maar op deze wijze kon ik tevens de informatie van ouders die woonachtig waren bij deze organisatie beter plaatsen.

Binnen dit onderzoek heb ik tevens gebruik gemaakt van zowel mijn eigen kennis en observaties. Mijn eigen observaties komen voort vanuit het werken met deze doelgroep, vanuit de gesprekken die ik reeds met hen heb gevoerd en wat hierbij naar voren kwam. alsmede ook vanuit observaties vanuit overige wat informelere contactmomenten (samen koffie drinken, activiteit ondernemen). Vanuit deze onderzoeksmethode zijn er wel contactmomenten met kinderen geweest waarbij het wonen binnen de maatschappelijke opvang aan de orde is gekomen.

Onderzoekspopulatie:

Het onderzoek richt zich op het kind binnen de maatschappelijke opvang. Om dit onderzoek enigszins te kaderen richt ik me op de leeftijdscategorie 0 t/m 12 jaar. Een leeftijdscategorie die ik tevens tegenkom in de praktijk. Hiermee sluit ik echter niet uit dat de oudere kinderen geen begeleiding nodig zou zijn. Vanwege de jonge leeftijd van de kinderen die momenteel binnen de maatschappelijke opvang verblijven heb ik met name met ouders gesproken en niet zozeer met het kind zelf. Ik heb zowel met moeders als ook met vaders gesproken waarbij er bij de vaders sprake was van een omgangsregeling waardoor de kinderen slechts beperkt aanwezig waren binnen de maatschappelijke opvang.

In hoofdstuk 1 neem ik u in vogelvlucht mee gedurende de ontwikkeling van het kind. Ondanks de ongewone situatie van kinderen in de maatschappelijke opvang gaat de ontwikkeling van hen immers gewoon door. Een ontwikkeling die beïnvloedt wordt door diverse factoren, zowel risicofactoren als ook protectieve factoren welke ik in hoofdstuk 2 zal bespreken. In hoofdstuk 3 besteed ik aandacht aan het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Hoofdstuk 4 gaat in op de maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de ontwikkeling van kinderen, zoals het overheid beleid in 'Alle kansen voor kinderen' en de ontwikkeling vanwege de invoering van de WMO. Hoofdstuk 5 laat bewoners van de maatschappelijke opvang zelf aan het woord d.m.v. een enquête en gehouden interviews om vervolgens het essay te besluiten met hoofdstuk 6 waarin ik de conclusies en aanbevelingen uiteen zal zetten.

Hoofdstuk 1: De ontwikkeling van het kind:

Ieder kind ontwikkelt zich in eigen tempo en op eigen wijze. Het is dan ook lastig om een aan te geven wat een kind per leeftijd moet kunnen (ontwikkelingstaken). Vandaar dat ik er niet voor kies om een rijtje ontwikkelingstaken weer te geven wat bij wijze van spreken afgevinkt kan worden waaruit dan zou moeten blijken of een kind het al dan niet goed "doet". Inherent aan de ontwikkelingstaken van het kind staan de taken die aan een opvoeder gesteld wordt (opvoedingstaken) om zodoende de voorwaarden te scheppen voor het kind om aan zijn ontwikkelingstaken toe te kunnen komen. In dit hoofdstuk geef ik een kort overzicht van de ontwikkeling van het kind van 0 t/m 12 jaar. Ten slotte geef ik een aantal modellen omtrent de risicofactoren en protectieve factoren weer.

1.1. Ontwikkelings- en opvoedingsopgaven in de baby-, peuter-, kleuter- en schoolkindperiode

Periode 0-1 jaar (babyperiode)

In de eerste jaren staat de ontwikkeling van een veilige gehechtheidsrelatie tussen kind en zijn voornaamste opvoeder(s) centraal. Het leert de opvoeder te gebruiken als veilige basis van waaruit het zijn omgeving kan verkennen. Hechting is overigens niet iets wat alleen in de moeder - kindrelatie plaatsvindt, maar ook in de vader - kindrelatie en in de relatie van het kind met andere, al dan niet verzorgende personen: oudere broers of zussen, leidsters in de kinderopvang, grootouders enzovoorts. Een veilige hechting ontstaat in de praktijk doorgaans het eerst en het sterkst met de biologische ouders. Veilige hechting met niet-biologische ouders (adoptiefouders en pleegouders) is in principe echter evenzeer mogelijk. Een veilige hechting aan de primaire verzorgers levert in deze theorie een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van het kind. In deze periode wordt de basis gelegd voor vertrouwen in de opvoeder en voor vertrouwen in de eigen competentie. In deze periode staan de opvoeders voor de taak (opvoedingsopgave) sensitief en responsief te reageren op de behoeften en signalen van het kind (emotionele steun).

Naast de gehechtheidstheorie is het begrip "intern werkmodel" een breder begrip dat door de grondlegger van de attachment-theorie (Bowlby) is geïntroduceerd en dat door verschillende onderzoekers is overgenomen. Hiermee wordt bedoeld dat het kind vanaf de geboorte snel leert hoe de wereld in elkaar zit door de wijze waarop anderen met hem omgaan. Dit gebeurt niet vanuit een passieve en afwachtende opstelling van het kind; juist in de eerste jaren is het kind actief bezig een sociale constructie van de wereld te realiseren. Het kind zelf is vanaf de geboorte gericht op het maken van sociale contacten en op het uitlokken van sociale reacties van anderen. Als het kind opgroeit in een omgeving waar zijn signalen worden opgemerkt, begrepen en tot reacties leiden leert het al snel dat het kennelijk de moeite waard is en dat andere mensen een positieve betekenis voor hem hebben. Door reacties uit te kunnen lokken bouwt het kind een gevoel van zekerheid op dat het geaccepteerd en gewaardeerd wordt. Dit fundamentele vertrouwen staat hem toe zich aan zijn nieuwsgierigheid over te geven en zijn omgeving actief te exploreren, zich aan die wereld aan te passen, daar actief in te investeren en nieuwe uitdagingen aan te gaan.

De ervaringen met de primaire verzorgers bepalen (met name in de gehechtheidrelatie) de eerste 'werkhypothesen' waarmee het kind de wereld tegemoet treedt. Het interne werkmodel van het kind is echter daarna geen vaststaand script dat niet meer veranderd kan worden. Er zijn voortdurend nieuwe ervaringen en het kind is daar ook actief naar op zoek. Dit kunnen positieve ervaringen zijn zoals vriendschappen, en negatieve zoals echtscheiding van de ouders. Als kinderen opgroeien, taal leren en op hun eigen gedrag, emoties en gedachten leren te reflecteren, zijn ze ook in staat de interne werkmodellen te expliciteren en staan ze daarmee ook open voor bewuste beïnvloeding, bijvoorbeeld in het kader van hulpverlening. Opvoeders die in deze periode nauwelijks beschikbaar zijn, chaotisch zijn, over- of onderstimuleren,

vergroten de kans op een problematische ontwikkeling van hun kind. .Wat in de eerste jaren geleerd is, is van grote betekenis voor de volgende jaren. Helaas blijkt ook steeds weer dat, als de opvoeding en ontwikkeling van het kind in de eerste jaren al problematisch starten, het niet altijd gemakkelijk is de problemen later op te lossen.

Periode 2-3 jaar (peuterperiode)

Vanuit een veilige basis gaat het kind steeds meer zijn eigen omgeving gericht verkennen. In de loop van het tweede jaar worden autonomie en individuatie steeds belangrijker ("nee-zeggen", "ik-zeggen"). In het tweedejaar waarin autonomie en individuatie een overheersend thema wordt, is het belangrijk dat de opvoeder het kind zoveel mogelijk de kans geeft om zelf dingen te ontdekken en zo zijn eigen competentie te ervaren (respect voor autonomie). Anderzijds is het ook steeds vaker nodig om de situatie voor het kind te structureren en duidelijke grenzen te stellen.

In deze periode ontwikkelt zich het vermogen van het kind zich iets voor te stellen dat er niet meer is, evenals het vermogen tot imitatie. Ook komt de taalontwikkeling op gang. Er is sprake van een duidelijke opbouw van kennisstructuren en symbolische of representatieve vaardigheden (begin van 'alsof-spel', probleemoplossend spel, oog voor verhaaltjes en dagelijkse routines). In de loop van het derdejaar beginnen leeftijdgenootjes een grote rol te spelen (begin van samenspelen). De peuter moet in staat zijn constructief met leeftijdgenootjes om te gaan en niet voortdurend in conflict met of afzondering van hen te zijn. Dit vereist ook het beheersen van communicatieve vaardigheden. Vanuit een socialisatie - perspectief (intrede in de wereld van volwassenen, overdracht van kennis en vaardigheden) ontwikkelt zich in deze periode het vermogen om zich aan te passen aan de eisen die opvoeders stellen, eerst op grond van externe regulatie en vervolgens door middel van zelfcontrole van het kind (zindelijkheid, impulscontrole, afblijven van sommige dingen). Tenslotte is ook de identificatie met de sexe-rol als jongen en meisje een centraal thema in deze periode.

Van de kant van de opvoeder blijven de eerder genoemde opvoedingsopgaven: emotionele steun bieden, autonomie erkennen, structureren en grenzen stellen van belang. Gezien de toenemende intellectuele en sociale behoeften wordt in deze periode echter ook een steeds groter beroep gedaan op informatie en uitleg geven over wat hoort, moet en mag en over hoe de dingen in elkaar zitten (door o.a. voorlezen, conversatie en spelletjes). 'Wil het proces van internalisatie van maatschappelijke eisen enigszins harmonieus verlopen, dan moet de opvoeder soepel kunnen omgaan met de tegenstrijdige gevoelens van het kind inzake de nu aan hem gestelde (externe) eisen in combinatie met de eigen wensen en eisen. Ouders die kind gecentreerd zijn, duidelijke regels stellen maar deze wel toelichten lijken een positieve ontwikkelingsuitkomst bij hun kind te bereiken.

Periode 4-5 jaar (kleuterperiode)

In deze periode neemt de autonomie toe en begint het vermogen tot decentratie (andermans perspectief leren zien). Op school wordt gewerkt aan de rol van leerling zijn zoals: gedurende langere tijd aan een taakje bezig zijn, aandacht vast houden en vindt voorbereiding op de schoolse vakken plaats. Het zelfzorg vermogen (leren wassen, aankleden, zelf eten etc.) neemt toe. In de omgang met leeftijdgenoten moet het kind zijn egocentrische houding laten varen, wil het tot wederzijdse uitwisseling komen. Wederkerigheid in de omgang is weer de voornaamste voorwaarde voor acceptatie door leeftijdgenoten in latere periodes.

Van de kant van de opvoeder is het dan ook van belang kinderen de gelegenheid te geven tot omgang met leeftijdgenoten, in het algemeen een (cognitief) stimulerende omgeving aan te bieden en de autonomie van het kind te bevorderen.

Periode 6-12 jaar (schoolkind)

In de schoolsetting wordt het kind geconfronteerd met de maatschappelijke eis om te leren lezen, schrijven en rekenen. Daarnaast moet het zich in de schoolse situatie ook een taakhouding eigen maken om zich gedurende (steeds) langere tijd te concentreren op een schoolse taak. In de omgang met de leerkracht is het noodzakelijk om de leerling-rol aan te nemen. Naast de schoolse vaardigheden (lezen, schrijven, rekenen), blijkt dat het vermogen om wederkerige relaties op te bouwen met vriendjes en het geaccepteerd worden door de groep van leeftijdgenoten van wezenlijk belang is voor het welzijn van het kind, niet alleen in deze periode, maar ook voor de latere sociaal-emotionele ontwikkeling. Acceptatie door leeftijdgenoten wordt bevorderd wanneer het kind een gezinssituatie kent waarin warmte, begrip en wederkerigheid in de relaties een belangrijke rol spelen. We zien de eerder genoemde basisdimensies: steun, respect voor autonomie, uitleg geven, dus ook in deze periode weer terug, waarschijnlijk onder andere vormen. Concentratie en doorzettingsvermogen van het kind ten aanzien van schoolse taken worden bevorderd door een gezinssituatie waarin deze taken positief worden gewaardeerd.

Hoofdstuk 2: Risicofactoren en protectieve factoren binnen de maatschappelijke opvang:

Voor een goede ontwikkeling van het kind zal er aan een aantal randvoorwaarden moeten worden voldaan. Zo is het jonge kind met name gericht op zijn ouder(s) en staat hechting centraal. Het ouder wordende kind heeft een basis nodig om vanuit zijn eigen ontwikkeling met behulp van aanmoediging en steun tot een zekere autonomie te kunnen komen. Er zijn echter een aantal factoren te onderscheiden die deze ontwikkeling bedreigen (risicofactoren). Daarnaast zijn er factoren die de ontwikkeling stimuleren/bevorderen en negatieve invloeden verminderen of wegnemen (protectieve factoren).

2.1. Risicofactoren

Risicofactor wordt gedefinieerd als een gebeurtenis, omstandigheid of eigenschap, waarvan bekend is dat er een statistisch grotere kans op een (soms veel later optredend) probleem in de ontwikkeling van het kind mee geassocieerd is (Onderzoek Jeugdproblematieken van bureau Jeugdzorg 2007). Risicofactoren kunnen ook wel gezien worden als kansfactoren: er wordt iets gezegd over de kans dat een verstoring in de ontwikkeling al dan niet optreedt.

Op het gebied van ontwikkelingspsychologie en ontwikkelingspsychopathologie, en voor dit onderzoek relevante, gebieden hebben Ten Brink en Veerman (pedagogiek 2002) onderzoek gedaan naar, wat zij noemen, de risico-uitkomsten. Op basis van een literatuurscan werden de risico-uitkomsten uit 286 publicaties nader geanalyseerd. Van de 90 gevonden uitkomsten vielen er 20 onder leer- en cognitieve problemen en 70 onder de categorie probleemgedrag. In de ontwikkelingspsycho(patho)logie is met andere woorden vooral onderzoek verricht naar de invloed van risico/protectieve factoren op emotionele en gedragsproblemen. Dit probleemgedrag kon als volgt verder worden onderverdeeld: 7 procent betrof geïnternaliseerd probleemgedrag, probleemgedrag wat als het ware naar binnen slaat bij het kind (emotionele stoornissen, depressie, angststoornissen en dergelijke), bij 23 procent ging het om geëxternaliseerd probleemgedrag, probleemgedrag wat buiten het kind tot uiting komt (onder meer delinquentie, gedragsproblemen, aandachtstekortstoornissen, antisociale problemen), 7 procent betrof ontwikkelingsgebonden problemen, ook wel pervasieve ontwikkelingsproblemen genoemd (autisme, psychotische stoornissen, schizofrenie en dergelijke). Pervasief is het latijnse woord voor doordringen en wil zeggen dat het om ontwikkelingsproblemen gaan die doordringen in verschillende ontwikkelingsgebieden) en 41 viel procent en slotte onder de noemer 'algemeen probleemgedrag', voor uiteenlopende problemen als psychische stoornissen, klinische stoornissen en geestelijke gezondheid. Uit de literatuur komen een groot aantal mogelijke factoren naar voren die van invloed zijn op het psychisch welzijn en de ontwikkeling van de verschillende vormen van probleemgedrag? Ze kunnen worden ingedeeld in de verschillende ecologische zones: het kind, het gezin en de ruimere omgeving. Voorbeelden van risicofactoren die op het kind betrekking hebben, zijn: vroeggeboorte, lage intelligentie, een zwakke gezondheid en een moeilijk temperament. Naar risicofactoren in de gezinsomgeving is veel onderzoek gedaan. Veerman (1988) komt na bestudering van een aantal overzichtspublicaties over risicofactoren, tot een veertigtal bedreigende factoren in de gezinsomgeving.

Deze veertig zijn onder te brengen in de volgende categorieën:

- Bedreigende factoren in de gezinsomstandigheden zoals slechte huisvesting, armoede en veelvuldige verhuizingen.
- Bedreigende factoren in de gezinssituatie, zoals echtscheiding, instabiliteit in gezinssamenstelling en deviante gezinsleden.
- Bedreigende factoren in de opvoeder - kind interactie, zoals afwijzing, mishandeling, overmatige kritiek en overprotectie.

- Bedreigende factoren in de overige gezinsinteracties, waaronder ruzies en conflicten tussen gezinsleden, gebrek aan regels en huwelijksconflicten.

Er is geen eenvoudige oorzaak - gevolg relatie te onderscheiden tussen risicofactoren en het ontstaan van problemen. Eén bepaald probleem in de latere ontwikkeling kan voortkomen uit een scala van sterk uiteenlopende risicofactoren. Welke risicofactor of combinatie van risicofactoren de doorslag geeft en de kans op internaliserende, externaliserende of opvoedingsproblemen vergroot, kan per kind verschillen. Eén enkele risicofactor kan een verband hebben met een reeks van problematische ontwikkelingsuitkomsten. Echtscheiding in een gezin bijvoorbeeld, kan een risicofactor zijn voor psychische problemen, gedragsproblemen, schoolproblemen en delinquentie. Een wezenlijk onderdeel van theorieën over risicofactoren en het voorkomen hiervan, is het principe van cumulatie. Uit onderzoek is gebleken dat het aantal risicofactoren vaak een grotere voorspeller blijkt te zijn van stoornissen of problemen dan de aanwezigheid van één nader omschreven factor. Daarbij is het nauwelijks van belang welke risicofactoren of welke combinaties er optreden, het aantal bepaalt de kans dat het kind problemen krijgt (zie ook 2.2.).

Er kan verondersteld worden dat de richting die de probleemontwikkeling neemt, bepaald wordt door enerzijds de aanleg van het kind en anderzijds door de actuele context waarin het kind zich bevindt. Interessant is nu de vraag of de specifieke inhoud van het probleem dat een kind krijgt, net zo willekeurig is als de verzameling risicofactoren die de kans op het probleem verhogen. Hierover kan door gebrek aan onderzoek alleen nog maar gespeculeerd worden. Het ligt echter voor de hand te veronderstellen dat de richting die de probleemontwikkeling neemt, bepaald wordt door enerzijds de aanleg van het kind en anderzijds de actuele context waarin het kind zich bevindt. Zo zullen kinderen met een aanleg om fel en intens te reageren op frustraties (een aangeboren temperamentkenmerk) in een situatie van risicocumulatie eerder antisociaal gedrag ontwikkelen, terwijl kinderen die van nature angstiger zijn meer psychische problemen zoals depressies en angststoornissen zullen krijgen. Kinderen die in aanleg niet erg intelligent zijn zullen in een situatie van risicocumulatie eerder schoolproblemen ontwikkelen dan kinderen die in aanleg normaal of bovennormaal intelligent zijn. De actuele context waarin een kind opgroeit kan ook richting geven aan het probleem. Het is dan ingewikkeld dat sommige risicofactoren (bijvoorbeeld temperament) de richting waarin het probleem zich ontwikkelt, kunnen beïnvloeden, terwijl andere dat veel minder doen (bijvoorbeeld armoede).

Armoede

Nederland is een welvarend land. Niet alle burgers profiteren daar echter in gelijke mate van. Ongeveer 500.000 kinderen - 5 a 10 procent van de Nederlandse huishoudens en daarmee 15 procent van de kinderen - leven in een gezin waarin armoede heerst waaronder een groot aantal 1 ouder gezinnen (* Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid 2007). De leefsituatie van kinderen die met armoede en werkloosheid te maken hebben, wordt gekenmerkt door een opeenstapeling van risicofactoren die nog toeneemt als het gezin een niet-westerse achtergrond heeft. Deze risicocumulatie kan al vroeg het leven van kinderen ontregelen. Na een internationaal onderzoek naar de effecten van armoede concludeert Evans (2004) dat armoede niet alleen bestaat uit het ontbreken van financiële middelen om kinderen goed op te voeden (bijvoorbeeld omdat de ouders geen boeken voor kinderen kunnen kopen). Er ontstaat vervolgens een leefomgeving waarin allerlei negatieve psychologische, pedagoogische en somatische processen een rijke voedingsbodem hebben. McLoyd (1994) en Snel (1990) omschrijven het als volgt:

"Het ontstaan bij ouders van depressieve klachten, of minder klinisch geformuleerd, het ontwikkelen van een gevoel van machteloosheid en apathie, is een belangrijk onderdeel van dit risicoproces".

Deze effecten vertalen zich bij ouders in negatief opvoedgedrag: autoritair, straffend, minder responsief en met minder warmte. Al in de eerste fasen van het leven bedreigt armoede dus het participeren van kinderen aan hun sociale context, in dit geval hun eigen opvoeding. Dit proces voltrekt zich uiteraard niet bij alle ouders en kinderen die in armoede leven. De beleving van armoede en de sociale steun die men ontvangt zijn belangrijke protectieve factoren. Dat armoede de risico's op problemen wel degelijk verhoogd, blijkt uit het recente scp - onderzoek waarin 14 procent van de kinderen in gezinnen met een inkomen onder de armoedegrens een psychosociaal probleem bleek te hebben, tegenover 4 procent van de kinderen uit gezinnen met een inkomen boven de armoedegrens (Zeijl 2005). Armoede gaat ook gepaard met een ontregeling van beschermende factoren, zoals sociale steun. Armoede kan dus gezien worden als een pervasieve onwikkelingsbedreiging (een bedreiging die op tal van ontwikkelingsgebieden binnendringt). Deze publicaties baseren zich vooral op Amerikaans en Engels onderzoek en men kan tegenwerpen dat armoede in Nederland minder extreem is en dat er minder gezinnen in armoede leven. Misschien is dat waar. De beschreven processen zullen daarom ook misschien minder extreem zijn en minder vaak voorkomen, maar zullen echter niet fundamenteel anders zijn. Vrijwel alle problemen die zich bij het opvoeden en opgroeien kunnen voordoen, blijken in internationaal onderzoek gerelateerd te zijn aan structurele armoede: schoolproblemen, kindermishandeling en verwaarlozing, psychische problemen, gedragsproblemen, delinquentie en drugsgebruik. Ook bij Nederlandse kinderen die, in vergelijking met kinderen in andere landen, slechts in relatieve armoede leven (met als criterium: 'leven onder of rond het sociale minimum') is armoede van grote, negatieve invloed (Snel. 2001), zeker voor kinderen die langdurig in armoede opgroeien (Bakker 1998). Deels ontstaan deze effecten door het ontbreken van goede zorg, stimulering van de ontwikkeling (door boeken) of sociale participatie (bezoek peuterspeelzaal, deelname clubs), omdat voor veel van deze zaken het geld ontbreekt. De invloed van armoede is echter veel complexer en ernstiger en betekent voor veel kinderen en ouders een situatie van risicocumulatie die diep ingrijpt in het leven op tal van gebieden. Pedagogische en sociale, inaar ook fysiologische ontregelingen zijn dan het gevolg.

** Bron van bovenstaande en onderstaande gegevens, mits niet anders vermeld: Lieshout, P.A.H. van, Meij, M.S.S. van der & Pree, J.C.I. de. (2007). *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*.*

Buurtkenmerken

Er zijn naast armoede echter meer structurele risicosituaties. De fysieke en sociale kenmerken van een buurt kunnen voor zo'n structurele risicosituatie zorgen. Uit onderzoek (Leventhal & Brooks - Gunn 2000) blijkt dat er wijkenkenmerken zijn die los van kenmerken en wooncondities van individuele gezinnen, een duidelijke invloed hebben op de opvoeding en ontwikkeling van kinderen. Vooral de sociaal-economische positie van de wijkgenoten en de mate van doorstroming van bewoners in de wijk hebben invloed op onder andere schoolprestaties, gedragsproblemen en jeugddelinquentie. Daarmee kan het wonen in een probleemwijk een gedocumenteerde risicofactor genoemd worden. De verhuizing naar een betere buurt blijkt volgens een latere studie (Leventhal & Brooks- Gunn 2004) dan ook een effectieve maatregel om de schade te beperken. Na de afbraak van probleemwijken waarbij de bewoners willekeurig over andere wijken verdeeld werden, bleken de kinderen die in 'betere' wijken terecht waren gekomen betere schoolprestaties, minder gedragsproblemen en minder delinquentie te laten zien dan kinderen die in 'mindere' wijken terechtkwamen.

Huisvesting:

Zowel de huisvesting van gezinnen als de fysieke en sociale ruimte daaromheen, blijken van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. Het is bijna een open deur dat kinderen ook letterlijk de ruimte moeten hebben om zich daarin te kunnen ontwikkelen en om te leren omgaan met anderen. Een dichtbevolkt huis, dat wil zeggen een relatief hoog aantal gezinsleden per vierkante meter, is een risicofactor voor opvoedingsproblemen en gedragsproblemen (Bartlett 1997). Het maakt daarbij niet uit of er buitenshuis een cultuur van

'gezellig op straat leven' bestaat (Evans et al. 1998). Het is ook duidelijk geworden hoe dat komt: ruimtelijke beperkingen lokken moeilijk te hanteren gedrag uit bij het kind en ouders zijn sneller geneigd hard en straffend in te grijpen. Te veel gezinsleden per vierkante meter veroorzaakt voortdurend onderlinge conflicten en de onmogelijkheid om naar buiten te gaan verhoogt de druk binnenshuis. Huisvestingsproblemen verlagen het welbevinden van ouders, te weinig toezicht op straat geeft kinderen geen structuur, en buiten (andere) probleemkinderen tegenkomen leidt tot "meeloop"gedrag.

De kwaliteit van de huisvesting in termen van sanitair, hygiëne en veiligheid speelt daarnaast (onafhankelijk van andere factoren) een rol bij de verwaarlozing van kinderen (Ernst et al. 2004).

De ruimte buitenshuis

Gezinnen met minderjarige kinderen wonen over het algemeen in een eengezinswoning. Zij wonen vooral buiten de stedelijke centra. Bijna vier van de tien eenoudergezinnen wonen echter in een flat of etagewoning, wat vaak samenhangt met een laag inkomen (cbs 2003). Door de druk op ruimte in ons land is de 'vrije ruimte' voor kinderen en jongeren buitenshuis afgenomen. Het aantal vierkante meters speelruimte in de openbare ruimte wordt met name in recente geherstructureerde wijken en Vinexlocaties door deskundigen als absoluut onvoldoende gekwalificeerd. Ook in onze tijd spelen verreweg de meeste kinderen toch nog wel buiten. Het 0-12-jarigenonderzoek van het scp (Zeijl 2005) laat zien dat bijna 60 procent elke dag buiten te vinden is en bijna 30 procent meerdere malen per week. Het meest wordt in de eigen tuin gespeeld (58 procent). Minder dan de helft van de 0-12-jarigen speelt op straat of op een plein of grasveld in de buurt. Eén op de drie speelt vaak op een speciale speelplek en 18 procent komt vaak in een speeltuin. De groep kinderen die (bijna) nooit buiten speelt is groot onder jonge kinderen van 14 maanden, 27 procent van deze groep speelt bijna nooit buiten. Bovendien blijkt dat niet-westerse kinderen, kinderen die onder de armoedegrens leven en kinderen die uit een gezin komen waarvan de moeder een lagere opleiding heeft, minder vaak buiten spelen dan andere kinderen. Ook de waardering van ouders voor de speelmogelijkheden in de buurt en voor de contacten met buurtbewoners hangt samen met de mate waarin kinderen buiten spelen. Dat het buiten spelen door de kinderen een van de manieren is voor gezinnen om deel te nemen aan de samenleving blijkt uit het gegeven dat ouders die kinderen hebben die buiten spelen, doorgaans tevredener zijn over deelname aan de samenleving. Vanuit dit perspectief is het opvallend hoe beperkt bewoners van de maatschappelijke opvang ook zijn m.b.t. de ruimte buitenshuis. Binnen de vrouwenopvang gelden vaak restrictie voorwaarden waaraan men moet voldoen (b.v. nooit alleen naar buiten) en ook overige organisaties kunnen onvoldoende gelegenheid tot buiten zijn bieden. Vanwege veiligheid (drukke straat voor het gebouw) of burendie klagen overlast worden kinderen beperkt in bewegingsvrijheid. Een aantal geïnterviewden gaven aan hier ook veel moeite mee te hebben en dat deze beperking in hun bewegingsvrijheid en die van hun kinderen als stressfactor te ervaren die zeker van invloed is op de wijze waarop zij als gezin functioneren. Ik kom later nog terug op dit onderwerp vanuit de invalshoek van de WMO (hoofdstuk 4.2).

2.2. Protectieve factoren

Protectieve factoren zijn persoonskenmerken, kenmerken uit de gezinsomgeving en kenmerken van de omgeving daarbuiten (school, familie, vrienden, buurt) die de uitwerking van negatieve invloeden, van welke aard dan ook, op de ontwikkeling van het kind verminderen of hiervoor compenseren (Woldringh en Peeters, 1995). Protectieve factoren zijn factoren die samengaan met een verminderde kans op het vertonen van een stoornis, gegeven de aanwezigheid van een onderkend risico. Zij zijn pas aantoonbaar als er sprake is van risicofactoren. Het komt erop neer dat protectieve factoren bescherming bieden tegen verstoringen van het opvoedings- en ontwikkelingsproces. Dit kan ook wel gezien worden als

het zogenaamde 'buffereffect' (Helpen bij opvoeden, 2005). Beroepskrachten zoals docenten of wijkagenten zijn niet alleen belangrijk bij voegsignalering van risico's omdat zij kinderen in een telkens andere situatie zien en daardoor andere signalen kunnen krijgen dan bijvoorbeeld de huisarts of ouders, maar ook omdat zij een beschermende factor kunnen zijn. Van nagenoeg alle risicofactoren bestaat een positieve variant die een gunstige invloed heeft op de ontwikkeling van het kind en die bescherming biedt tegen eventuele risico's. Het zijn als het ware twee zijden van dezelfde medaille. Veelvuldige ruzies in het gezin bijvoorbeeld, vormen een bedreiging voor de ontwikkeling van het kind. Een harmonieus gezin kan daarentegen het kind bescherming bieden tegen mogelijke andere bronnen van risico's. Dat de meeste variabelen zowel een risico- als een protectief effect kunnen hebben, werd onder andere aangetoond door Stouthamer (1993). Zij onderzochten drie groepen van 500 jongens in de leeftijd van respectievelijk 7, 11 en 14 jaar. Het betrof leerlingen van openbare scholen in Pittsburgh.

Onderzocht werd in hoeverre 35 onafhankelijke variabelen een protectief, een neutraal of een negatief (lees risico-) effect hebben op de afhankelijke variabele 'delinquent gedrag'. De onafhankelijke variabelen waren bijvoorbeeld (drugs)gebruik, sociale klasse, relatie met de ouders, gedrag van klasgenoten enzovoorts. Slechts enkele variabelen bleken uitsluitend een risico-effect te hebben. Dit gold bijvoorbeeld voor ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder). De aanwezigheid van ADHD verhoogt de kans op later delinquent gedrag, maar de afwezigheid ervan betekent niet dat het kind een positie heeft om niet delinquent te worden. Géén van de variabelen bleek uitsluitend een protectief effect te hebben. Ook protectieve factoren kunnen worden ingedeeld naar de verschillende ecologische zones. Als voorbeelden van factoren met betrekking tot het kind kunnen worden genoemd: een goede gezondheid en een makkelijk temperament. Voorbeelden met betrekking tot het gezin zijn: het sociaal geïntegreerd zijn van het gezin, beschikbaarheid van sociale steun (gezinsomgeving), positieve gezins sfeer (gezinsrelaties), goede relatie van het kind met tenminste één van de ouders en ouders die opvoeden tot 'copen' (ouder(s)-kind relatie). Als protectieve factoren met betrekking tot de bredere omgeving kunnen worden genoemd: een goede relatie van het kind met leeftijdgenoten en een speciale vriend of vriendin (Woldringh en Peeters 1995). De factor die kinderen echter het duidelijkst een bescherming biedt tegen het effect van een gestoorde ontwikkeling is toegang tot kundige, zorgzame, liefdevolle volwassenen die kinderen leren problemen op te lossen, hun communicatieve vaardigheden en zelfvertrouwen verhogen en voor kinderen positieve voorbeelden, dus rolmodellen zijn. De eerst aangewezenen om deze rol te vervullen zijn de ouders, maar ook een liefdevolle peuterleidster, een **zorg**ame wijkagent kunnen hier een belangrijke rol spelen.

Werking protectieve factoren

Over de werking van protectieve factoren is nog niet zo veel bekend. Punt van discussie is bijvoorbeeld of protectieve factoren sowieso een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen of dat zij uitsluitend werkzaam zijn in aanwezigheid van risico. Veerman (1988) is deze laatste mening toegedaan. In zijn visie is het belangrijk niet alleen te spreken van een protectieve factor, maar eveneens aan te geven tegen welk risico de factor bescherming biedt. In die zin is de protectieve factor de andere zijde van de zelfde medaille. Enkele in de literatuur genoemde protectieve effecten zijn: een makkelijk temperament van het kind beschermt tegen een slechte ouder - kind relatie en tegen zorgen in het gezin; een goede ouder - kind relatie beschermt tegen huwelijksproblemen en tegen (de negatieve omstandigheden) van echtscheiding; een goede huwelijksrelatie beschermt tegen een lage SES. Veerman bestudeerde vooral gezinsfactoren en komt tot de conclusie dat er sprake is van specifieke beschermende effecten binnen de gezinsomgeving: goede relaties tussen ouder en kind en tussen de overige gezinsleden beschermen tegen ongunstige situaties of omstandigheden van het gezin, maar omgekeerd bieden gunstige omstandigheden geen bescherming tegen minder goede relaties in het gezin.

Terwijl Veerman uitgaat van een compenserende werking van protectieve factoren in aanwezigheid van risico., zijn andere onderzoekers zoals Peeters en Woldringh (1995) van mening dat aan protectieve factoren een algemeen beschermende invloed op de ontwikkeling van kinderen kan worden toegeschreven. Beschermende factoren veranderen/beperken daarnaast echter ook het effect van risicofactoren. Vanuit enerzijds het balansmodel van Bakker (zie hoofdstuk 2) en anderzijds vanuit de praktijk ben ik deze laatste mening ook toegedaan en vormt dit ook het uitgangspunt van dit onderzoek.

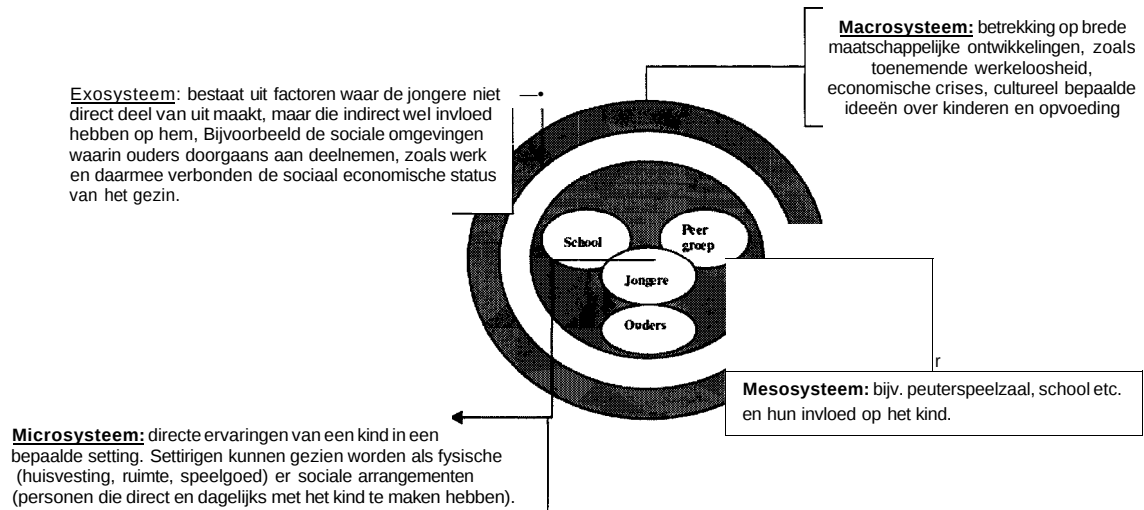
2.3: Ecologisch risicomodel

In het ecologisch model staat niet het individu centraal, maar wordt de nadruk gelegd op de interacties tussen individu (in dit geval het kind) en zijn omgeving. Kind en omgeving worden daardoor gezien als een samenhangend geheel. Zij vormen tezamen één systeem. Visueel voorgesteld is de leefsituatie van het kind een *tóngmodel* met het kind als middelpunt en de verschillende omgevingen in concentrische cirkels er omheen. Dit zijn de zogenoemde ecologische zones. Volgens de ecologische benadering maakt het kind in de loop van zijn ontwikkeling met steeds meer omgevingen kennis. Dicht bij het ecologisch centrum ligt het gezin. In de eerste levensjaren is dit voor het kind verreweg de belangrijkste omgeving. Naarmate het kind ouder wordt, komt het in de verder verwijderde ecologische zones waarin bijvoorbeeld de school, clubs en verenigingen zijn gesitueerd. Het ecologisch model is transactioneel van aard, waarmee wordt bedoeld dat het model rekening houdt met veranderingen in het kind en in zijn omgeving en in de wisselwerkingen hiertussen die gedurende de ontwikkeling plaatsvinden. Er is sprake van een wederzijdse beïnvloeding tussen het kind en de personen in zijn omgeving. Idealiter is het systeem, dat kind en omgeving tezamen vormen, in evenwicht. Dat wil zeggen dat er geen discrepantie is tussen de mogelijkheden en kwaliteiten van het kind enerzijds en de eisen en verwachtingen van de omgeving anderzijds. Indien het evenwicht is verstoord, dienen interventies ten doel te hebben het systeem opnieuw te laten functioneren. De interventies kunnen betrekking hebben op alle onderdelen van het systeem, dus zowel op het kind als op aspecten van de omgeving. Een belangrijk element van de ecologische benadering is de opvatting dat veranderingen niet alleen door professionele hulpverleners te bewerkstelligen zijn. Zeker zo belangrijk zijn mensen in de directe omgeving van het kind, zoals familieleden, buren, vrienden of leerkrachten. Aan hen wordt een positieve invloed op het kind toegeschreven (Van der Ploeg en Scholte 1990). Hierbij wordt voorbijgegaan aan het gegeven, dat deze personen ook een negatieve invloed zouden kunnen uitoefenen. Het ecologisch model besteedt geen aandacht aan de kwaliteit van de omgeving. Niet nader wordt ingegaan op de vraag in hoeverre in de omgeving van het kind risico- dan wel protectieve factoren zijn aan te wijzen, die een bedreiging, respectievelijk een bescherming vormen voor de ontwikkeling van het kind.

2.3.1. Theorie van Bronfenbrenner

Eén van de theorieën waarin de verschillende niveaus (micro, meso en macro niveau) van protectieve en risicofactoren naar voren komt, is de sociaal-ecologische theorie van Bronfenbrenner (1986,1993). In deze theorie staat de verhouding tussen mens en omgeving centraal. De omgeving wordt door hem gezien als de onmiddellijke ervaringsruimte die waargenomen wordt. In zijn theorie onderscheidt Bronfenbrenner de ecologische omgeving in vier systemen: te weten micro-, meso-, exo- en macrosystemen. Deze vier systemen zijn onderling van elkaar afhankelijk. Belangrijk hierbij is dat er sprake is van een voortdurende wederzijdse beïnvloeding, waarbij ook het kind als participant veranderingen teweeg brengt. Bronfenbrenner is vooral geïnteresseerd in de betekenis van deze systemen voor de bevordering van de persoonlijkheidsontwikkeling. Volgens hem groeit het ontwikkelingsstimulerende potentieel van ieder levensterrein met het aanbod van de ondersteunende verbindingen met andere terreinen. Vanuit deze visie wordt de persoonlijkheidsontwikkeling dus gezien vanuit zijn relatie met de omgeving.

Hieronder is een schematische weergave van de vier systemen: macro-, exo-, meso- en microniveau. Vanuit deze theorie wordt er dus ook een belangrijke bijdrage toegeschreven aan de exo systeem waar een kind zich in bevindt. Het exo systeem wordt in de andere modellen niet genoemd en in die zin is de theorie van Bronfenbrenner aanvullend. Als ik dit toepas m.b.t. de maatschappelijke opvang dan betekent dit dat het kind binnen de maatschappelijke opvang tevens beïnvloedt wordt door de medebewoners van de organisatie, de medewerkers van de organisatie en het organisatiebeleid.

Ecologische zones vanuit theorie van Bronfenbrenner (1986, 1993).

2.4: Meervoudig risicomodel

De uitwerking van de theorie rond het meervoudig risicomodel is in Nederland onder anderen door Veerman (1988) en Vuyk (1987) nader belicht en uitgewerkt. Zij hebben zich toegelegd op het opsporen van factoren die bedreigend dan wel beschermend zijn voor, wat zij noemen, het functioneren en het welzijn van het kind. Zij hanteren het ecologisch model als ordeningsprincipe voor de verschillende factoren waarbij, volgens hen, de gezinsgerelateerde factoren een centrale plaats innemen binnen het totaal van de omgevingsfactoren. Voor jongere kinderen geldt dit in nog sterkere mate dan voor oudere, omdat voor de jongsten ook de invloed van de wijdere omgeving vrijwel uitsluitend via het gezin loopt. In het meervoudig risicomodel zijn naast de omgevingsfactoren ook de kindgebonden factoren van belang als potentiële risico- of protectieve factoren (Peeters 1995).

In hoeverre de aanwezigheid van een risicofactor leidt tot problemen voor het kind, is niet zonder meer aan te geven. De zwaarte van de risicofactor speelt een rol, de mate waarin protectieve factoren aanwezig zijn, maar in zijn algemeenheid geldt dat één risicofactor nog niet direct tot problemen aanleiding geeft. Het psychisch welzijn en het functioneren van het kind komen meer onder druk te staan naarmate het wordt geconfronteerd met meer risicofactoren. Dit is het zogenoemde cumulatief effect. Het bewijs voor deze cumulatieve werking is overtuigend geleverd door Rutter (1978). Hij identificeerde zes risicofactoren met betrekking tot het gezin, te weten: lage sociaal-economische status (SES) van de vader, crimineel gedrag van de vader, depressieve stoornissen van de moeder, grote gezinnen, tijdelijke uithuisplaatsingen van het kind en huwelijksproblemen. Het bleek dat kinderen uit gezinnen waar één van deze factoren aanwezig was niet meer risico liepen een psychiatrische stoornis te ontwikkelen dan kinderen uit gezinnen waar geen bedreigende factoren waren. Bij twee bedreigende factoren verdrievoudigde het risico echter en bij vier of meer factoren

vertienvoudigde het risico zelfs. De verschillende factoren bleken elkaar wederzijds te versterken, waardoor er geen sprake was van een langzame geleidelijke stijging, maar van een sprongsgewijze, waarbij het effect van elke toegevoegde factor groter is dan dat van de voorgaande. Het meest opmerkelijke van het onderzoek van Rutter is echter dat zelfs onder de meest extreme omstandigheden bijna vier op de vijf kinderen geen psychiatrische stoornis vertoonden. Met andere woorden, hier moeten andere -beschermende- factoren werkzaam zijn die een tegenwicht bieden voor de risicofactoren (zie ook 2.2).

2.4.1. Balansmodel van Bakker

Het balansmodel van Bakker is een hulpmiddel om risicofactoren en protectieve factoren in kaart te brengen. De balans tussen deze factoren kan zowel op individueel niveau van een kind of gezin worden bepaald als ook op het niveau van een wijk, stad, organisatie. Het exo niveau van Bronfenbrenner ontbreekt maar kan ingevoegd worden. Wanneer er sprake is van risicofactoren op meerdere gebieden zonder dat er (voldoende) protectieve factoren tegenover staan, is er meer kans op een negatieve ontwikkelingsuitkomst. Het balansmodel geeft tevens aan of er sprake is van risicocumulatie. Op deze wijze geeft het balansmodel aan of het inzetten van interventies wenselijk is en zo ja op welk niveau de interventie wenselijk is. Interventies kunnen zich richten op vermindering van de draaglast of op versterking van de draagkracht en het activeren van protectieve factoren. Zoals we al eerder aangaven zijn risicofactoren en protectieve factoren twee zijden van de zelfde medaille waardoor het inzichtelijk maken van risicofactoren tevens inzicht geeft in mogelijke kansen. Doordat het balansmodel rekening houdt met de factoren binnen diverse niveaus (micro, meso en macro) kan het model goed gebruikt worden vanuit het ecologisch risicomodel.

Draaglast

op w c i i n ^ en levenstaken	I P	Kitid-, ouder- m gr/i n«vaa*ic% heden
----------------------------------	-----	---

Risicofactoren (-)

handicap
negahef selfottid
laag gdboMriegiftvUrli!

/Jekte oí stoomt
verslaving
negatief /elfett»íd
jéugdifrauana*

iiui^yntüiriMipviH^in^sfeijI
L^htscródifig
innflíderi

I ftfi cmysleem

2. iuderractfiren

1 gctfisftfactonm

Beschermende iMiotm M

hoge intelligentie
pnsitiüi /elfiwold

óblele pt^Mxmlikheid
gíx^egmvxJlieíd
piwltiew Jeugdervaringen

L*pv«x*ding^sífipdeniie
affectieve geñmré&tm

II Memysteem

iixilement
conflicten
gebivkkíge sue* ale bindingen

4« sociale i^äm^lxkmm

Middle dk^ntegratit^
verpaupering
slechte sociale tbuurt)-
vuK/ieningen

i sótiáfe (buufúfci duren

suûâLe steun
familie en vrienden
^desoriaJi? biiidm#en

&*ial*?cdie*ie
goedeer* tLn^ünkáíike mid e
en nistagcigiscli? mfrastrucluwr
onderwijl 2ov^ wgizi[n

III MiCfosfiteem

armoede
gebrekkige opleiding

n. -Axiaal-4>ûüüAii^isChe ^v:imkichwm

goed inkomen of grade opleiding

cul tufóte miñáũñmdhfutiMp
afwijkende Hibcukua'k
normen m waarden

7. culturóle factuITCTi

fou-inen em waarden iñ
«weaxMitf emming met
dümkia^tücultyür

i^nnimiKch? crisis
vviffklloreheLd
dücrtmirtatk»

8 maatschappelijke factoren

stob;H *oriaal en politiek klimaat
open tolerante saimTileving

m NIZW

Bakker, I. e.a. 0 + 0 = 0^z Naar een Samenhangend teteíd en aartbod van
opYoedir^sonctersleuiiiig en onWkk^inisstfiwteririg voor kinderen en ouders in rísicœiliafes.
Utrecht (NIZW) 1997, biz. 31.

Hoofdstuk 3: Rechten van het kind,

De rechten van kinderen staan in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Het verdrag is opgesteld door de Verenigde Naties en is door 193 van de 195 landen ondertekend. Unicef en Defence for Children International Nederland presenteerden onlangs in een jaarbericht (21-01-2008) dat het slecht gesteld is met de rechten van kinderen in Nederland. In dagblad Tubantia (21-01-2008) spreekt Jan Willems, bijzonder hoogleraar rechten van het kind aan de vrije universiteit in Amsterdam, zijn zorgen uit over het ontbreken van een veilige omgeving. Tegen de verwachting in zijn de rechten van het kind ook in Nederland blijkbaar minder vanzelfsprekend dan we voorheen aannamen. Hoe staat het met de rechten van het kind binnen de maatschappelijke opvang is dan de volgende vraag. Wie draagt eigenlijk de verantwoordelijkheid voor de kinderen binnen de maatschappelijke opvang? Zijn dit de ouders of heeft de organisatie ook een taak in deze?

Om hier iets over te kunnen zeggen is het goed om eerst even stil te staan bij de rechten van het kind. Het voert te ver om alle 54 artikelen rondom de rechten van het kind te bespreken vandaar dat er een selectie is gemaakt van de meest relevante artikelen. Indien u interesse hebt in de volledige versie van de artikelen verwijs ik naar de site van kinderrechten.nl.

Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het kind:

3. Belang van het Kind

1. Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.

2. De Staten die partij zijn (overheid van de 193 landen die de het verdrag hebben ondertekend), verbinden zich ertoe het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn welzijn, rekening houdend met de rechten en plichten van zijn ouders, wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk zijn voor het kind, en nemen hiertoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen.

3. De Staten die partij zijn, waarborgen dat de instellingen, diensten en voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor de zorg voor of de bescherming van kinderen voldoen aan de door de bevoegde autoriteiten vastgestelde normen, met name ten aanzien van de veiligheid, de gezondheid, het aantal personeelsleden en hun geschiktheid, alsmede bevoegd toezicht

4. Het mogelijk maken van kinderrechten

De Staten die partij zijn, nemen alle nodige wettelijke, bestuurlijke en andere maatregelen om de in dit Verdrag erkende rechten te verwezenlijken. Ten aanzien van economische, sociale en culturele rechten nemen de Staten die Partij zijn deze maatregelen in de ruimste mate waarin de hun ter beschikking staande middelen zulks toelaten en, indien nodig, in het kader van internationale samenwerking.

5. Rol van de ouders

De Staten die partij zijn, eerbiedigen de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van de ouders of, indien van toepassing, van de leden van de grootfamilie of de gemeenschap al naar gelang het plaatselijke gebruik, van wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk zijn voor het kind, om te voorzien, op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind, in passende leiding en begeleiding bij de uitoefening door het kind van de in dit Verdrag erkende rechten.

18. Verantwoordelijkheid van de ouders

1. De Staten die partij zijn, doen alles wat in hun vermogen ligt om de erkenning te verzekeren van het beginsel dat beide ouders de gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Ouders of, al naargelang het geval, wettige voogden, hebben de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding en de ontwikkeling van het kind. Het belang van het kind is hun allereerste zorg.
2. Om de toepassing van de in dit Verdrag genoemde rechten te waarborgen en te bevorderen, verlenen de Staten die partij zijn, passende bijstand aan ouders en wettige voogden bij de uitoefening van hun verantwoordelijkheden die de opvoeding van het kind betreffen, en waarborgen zij de ontwikkeling van instellingen, voorzieningen en diensten voor kinderopvang.
3. De Staten die partij zijn, nemen alle nodige passende maatregelen om te waarborgen dat kinderen van werkende ouders recht hebben op gebruikmaking van diensten en voorzieningen voor kinderopvang waarvoor zij in aanmerking komen.

De drie niveaus, micro, meso en macro niveau, komen ook in de rechten van het kind naar voren waarbij op alle niveaus het belang van het kind de richtlijn behoort te zijn. Hoewel de eerste verantwoordelijkheid bij de ouders liggen wordt er vanuit de rechten van het kind ook bij overige betrokkenen op aangedrongen het belang van het kind als uitgangspunt te nemen. Naast de primaire verantwoordelijkheid wat in eerste aanleg bij de ouders ligt (micro niveau) is er tevens een verantwoordelijkheid bij de maatschappelijke opvangorganisatie (meso niveau) alsmede ook bij de overheid (macro niveau)..

27. Levensstandaard

1. De Staten die partij zijn, erkennen het recht van ieder kind op een levensstandaard die toereikend is voor een goede lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en sociale ontwikkeling van het kind.
2. De ouder (s) of anderen die verantwoordelijk zijn voor het kind hebben de primaire verantwoordelijkheid voor het waarborgen, naar vermogen en binnen de grenzen van hun financiële mogelijkheden, van de levensomstandigheden die nodig zijn voor de ontwikkeling van het kind.
3. De Staten die partij zijn, nemen, in overeenstemming met de nationale omstandigheden en met de middelen die hun ten dienste staan, passende maatregelen om ouders en anderen die verantwoordelijk zijn voor het kind te helpen dit recht te verwezenlijken, en voorzien, indien de behoefte daaraan bestaat, in programma's voor materiële bijstand en ondersteuning, met name wat betreft voeding, kleding en huisvesting.
4. De Staten die partij zijn, nemen alle passende maatregelen om het verhaal te waarborgen van uitkeringen tot onderhoud van het kind door de ouders of andere personen die de financiële verantwoordelijkheid voor het kind dragen, zowel binnen de Staat die partij is als vanuit het buitenland. Met name voor gevallen waarin degene die de financiële verantwoordelijkheid voor het kind draagt, in een andere Staat woont dan die van het kind, bevorderen de Staten die partij zijn de toetreding tot internationale overeenkomsten of het sluiten van dergelijke overeenkomsten, alsmede het treffen van andere passende regelingen.

31. Recreatie

1. De Staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind op rust en vrije tijd, op deelneming aan spel en recreatieve bezigheden passend bij de leeftijd van het kind, en op vrije deelneming aan het culturele en artistieke leven. Staat heel stuk over in samenvatting jeugdbeleid
2. De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind volledig deel te nemen aan het culturele en artistieke leven, bevorderen de verwezenlijking van dit recht, en stimuleren het

bieden van passende en voor ieder gelijke kansen voor culturele, artistieke en recreatieve bezigheden en vrijetijdsbesteding.

In bovenstaande rechten komt de ontwikkeling van het kind aan de orde. Ook hier komt de driezijdige (micro, meso en macro) verantwoordelijkheid weer naar voren. Vanuit het belang van het kind zouden alle betrokkenen hun krachten en kunnen moeten bundelen om een gunstig klimaat te creëren waarbinnen het kind zo goed als mogelijk tot ontwikkeling en ontplooiing kan komen. Dit klinkt erg goed, ware het niet dat de praktijk weerbarstiger is. Het kind binnen de maatschappelijke opvang heeft veelal te maken met een multi problematische achtergrond. Veelal zijn er financiële problemen wat b.v. deelname aan sport of cultuuractiviteiten bemoeilijkt. Huisvesting biedt lang niet altijd de mogelijkheid om lekker buiten te spelen. Ook de organisaties maatschappelijke opvang belemmert het kind in hun ontwikkeling. Dit kan gelegen zijn in interne factoren zoals huisregels (kinderen die beperkte bewegingsvrijheden in het pand hebben) tot externe factoren zoals gebrek aan speelmateriaal en speelruimte waardoor het kind veelal binnen verblijft. Een andere factor die deze rechten in het gedrang laten komen is de meervoudige problematieken wat speelt binnen de gezinnen. Ouders worden volop in beslag genomen om de vele problemen het hoofd te bieden waardoor er weinig tot geen ruimte over blijft voor ontspanning, recreatie, terwijl ouders ook niet altijd de middelen hebben om de aan de levensstandaard te kunnen voldoen die hun kind nodig heeft. Ouders blijken zich ook onmachtig te voelen om veranderingen in de situatie teweeg te brengen. Men heeft het gevoel de regie over het eigen leven te hebben verloren. Men probeert te overleven, ingeklemd tussen diverse organisaties aan wiens eisen men moet voldoen en waar men veelal niet aan kan voldoen. Of de middelen ontbreken (de middelen om de schuldeisers tevreden te stellen) of de energie ontbreekt om binnen de maatschappelijke opvang ook nog eens op te komen voor het belang van hun kind.
(bron: interview met ouders, hoofdstuk 5)

Als we de rechten van het kind vergelijken met de situatie van het kind binnen de maatschappelijke opvang dan kunnen we concluderen dat de rechten van het kind binnen de maatschappelijke opvang in het gedrang komen. Enerzijds is dit de verantwoordelijkheid van de ouders maar anderzijds draagt de organisatie en ook de overheid hier verantwoordelijkheid in. Doordat ouders vaak al overbelast zijn door de vele problemen is er onvoldoende oog voor de rechten van het kind. Naar mijn mening zou het dan ook een taak van de hulpverlening zijn om juist wel oog te hebben voor de rechten van het kind. Waar de één de rechten van het kind niet kan waarborgen is de ander verplicht deze taak op zich te nemen. Uiteindelijk staat het belang van het kind in elke situatie voorop. In een situatie waar het belang van kinderen mee gemoeid is kan en mag niemand de andere kant opkijken en het kind in de kou laten staan.

Hoofdstuk 4: Maatschappelijke ontwikkelingen

Zoals in het voorgaande naar voren kwam zijn de ouders primair verantwoordelijk voor het welbevinden, het welzijn en ontwikkeling van hun kind. Desalniettemin dragen anderen ook mee in deze verantwoordelijkheid, zowel op mesoniveau (maatschappelijke opvang) alsmede ook op macro niveau (overheid). In dit hoofdstuk wil ik een tweetal belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen nader onderzoeken. Bieden dergelijke ontwikkelingen wellicht mogelijkheden om de positie van het kind binnen de maatschappelijke opvang te versterken?

Allereerst beschrijf ik de ontwikkelingen aangaande het jeugd en gezin beleid. Sinds de komst van een Minister voor Jeugd en Gezin een onderwerp wat veelvuldig terug komt in het nieuws. Een Minister met allerlei plannen en voorstellen m.b.t. de positie van de jeugd. Vervolgens zal de WMO aan de orde komen. In de Wet Maatschappelijke Ondersteuning wordt de positie zowel tussen burgers onderling alsook tussen burger en de overheid herijkt.

4.1. Alle kansen voor alle kinderen

"Een land waar kinderen gezond en veilig kunnen opgroeien, hun talenten kunnen ontwikkelen en plezier hebben, waar ze hun steentje leren bijdragen aan de maatschappij en goed voorbereid zijn op de toekomst: kortom, waar alle kinderen alle kansen krijgen. Dat is de ambitie waar het kabinet de komende periode aan wil werken. Om dit te bereiken is het belangrijk om te kunnen voldoen aan de voorwaarden die een goede ontwikkeling van kinderen bevorderen" (Rouvoet 2007, Alle kansen voor alle kinderen).

Volgens het rapport 'alle kansen voor kinderen' zijn er 5 voorwaarden voor de goede ontwikkeling van kinderen, ongeacht de culturele achtergrond of fysieke toestand van het kind:

- Gezond opgroeien. Steekwoorden: lichamelijk gezond, geestelijk gezond, gezonde leefstijl, continuïteit in opvoeding en verzorging.
- Veilig opgroeien. Steekwoorden: geborgenheid, onvoorwaardelijke liefde, respect, aandacht, grenzen, structuur en regelmaat, veilig thuis en buitenshuis.
- Een steentje bijdragen aan de maatschappij. Steekwoorden: actieve betrokkenheid bij de maatschappij, meedenken en meedoen, actieve betrokkenheid bij de naaste omgeving, positief gedrag, burgerschap.
- Talenten ontwikkelen en plezier hebben. Steekwoorden: onderwijs genieten en opleiding krijgen, mogelijkheid voor hobby's, sport, cultuur en ontspanning, vrijheid om te spelen.
- Goed voorbereid zijn op de toekomst. Steekwoorden: diploma halen, werk vinden, in eigen levensonderhoud kunnen voorzien, stimulerende leefomgeving.

Naast deze voorwaarden benadrukt het rapport 'alle kansen voor kinderen' het volgende: *Het gezin krijgt opnieuw een belangrijke positie toebedeeld: de kracht van het gezin wordt versterkt en beter benut. De meeste kinderen groeien op in een gezin. Onder gezin verstaan we: "elk leefverband van één of meer volwassenen die verantwoordelijkheid dragen voor de verzorging en opvoeding van één of meer kinderen ". Er zijn vele vormen van gezinnen: gezinnen met veel kinderen, of met één kind, gezinnen met één of twee ouders, nieuw samengestelde gezinnen, gezinnen waarin de grootouders of pleegouders opvoeden. Om tot verbeteringen voor de jeugd te komen, moet de kracht van het gezin worden benut en versterkt.*

Het programma voor jeugd en gezin bevat een aantal aanbevelingen en voorstellen.

Omdat ouders aangeven dat zij opvoeden in deze tijd moeilijker vinden dan vroeger (enquête NGR 2005), kunnen zij in 2011 in hun buurt terecht bij een Centrum voor Jeugd en Gezin voor advies en steun bij de opvoeding van hun kinderen. Het streven is om in 2011 een landelijk dekkend netwerk van Centra voor Jeugd en Gezin te hebben neergezet. De oplossing van de problemen in een gezin gebeurt via de aanpak 'één gezin, één plan'. Een totaal plan per gezin voor alle problemen met één aanspreekpunt voor zowel het gezin als ook de betrokken hulpverleners. Ook krijgen ouders een inkomensafhankelijke tegemoetkoming in de kosten van kinderen in de vorm van een kindgebonden budget. Daarmee kunnen financiële problemen die hen belemmeren hun kinderen goed op te voeden, worden verlicht of worden weggenomen. Gezinnen krijgen steun bij het oplossen van schuldenproblematiek, en worden niet afgesloten van basale voorzieningen als gas, water, licht, of uit huis gezet zonder dat er vooraf een oplossing is voor de kinderen. Ouders en kinderen kunnen sporten, creatief bezig zijn en leren bij brede scholen in hun buurt. Het is in het belang van het kind dat in gezinnen een goed evenwicht wordt gevonden tussen het opvoeden, het verwerven van inkomen en de ontplooiing van ouders. Hier komt als het ware het balansmodel van Etakker naar voren (zie 2.2.1) waarbij wordt aangegeven dat de overheid oog heeft voor de balans tussen risicofactoren en protectieve factoren.

De eigen kracht van gezinnen, families en buurt wordt optimaal benut. Het toepassen van het instrument van de Eigen Kracht Conferentie - waarbij wordt nagegaan hoe het eigen netwerk (familie, vrienden, burens) het gezin kan ondersteunen -- is eerder regel dan uitzondering. Eenoudergezinnen en gezinnen in scheiding kunnen voor gericht advies en hulp bij het opvoeden van hun kinderen terecht bij de Centra voor Jeugd en Gezin. In een ouderschapsplan moeten ouders voor de scheiding afspraken maken over de opvoeding van de kinderen, zodat er een nieuwe stabiele gezinssituatie voor de kinderen ontstaat. Als er geen perspectief is op een duurzame veilige en stabiele opvoedingssituatie bij de eigen ouders, dan kan het kind niet meer bij de eigen ouders blijven wonen, en vindt de opvoeding plaats in een alternatief (pleeg)gezin.

Er komt een omslag naar preventief werken: problemen eerder opsporen en ze sneller aanpakken. Iedereen moet zijn verantwoordelijkheid nemen wanneer een kind of gezin in de problemen dreigt te raken. De laatste jaren zet de groei van de vraag naar specialistische hulp voor kinderen verder door. Zowel de vraag naar provinciale jeugdzorg, speciaal onderwijs, geestelijke gezondheidszorg en zorg voor licht verstandelijk gehandicapten groeit, maar ook het aantal jongeren dat een beroep doet op een uitkering ter compensatie van een handicap op de arbeidsmarkt neemt toe. De jongeren die op straat overlast veroorzaken zijn steeds jonger. Deze ontwikkelingen maken duidelijk dat de (soms nog lichte) problemen van kinderen en gezinnen zo vroeg mogelijk dienen te worden opgespoord om ze vroegtijdig te verhelpen. Alleen dan is te voorkomen dat kinderen en gezinnen enkele jaren later zwaardere problemen ontwikkelen. Kortom, een omslag naar preventie is nodig: vroeg signaleren en vooral gericht aanpakken! Dit betekent:

Een voorspoedige ontwikkeling van het kind voor het vierdejaar is de beste preventie tegen veel problemen op latere leeftijd. Voor elk kind wordt in de eerste vier jaar na de geboorte een risico-inventarisatie van opgroei- en opvoedproblemen gemaakt door de jeugdgezondheidszorg en wordt waar nodig hulpverlening ingezet. Interventies kunnen variëren van opvoedingsondersteuning voor de ouders, deelname aan programma's voor voor- en vroegschoolse educatie, activiteiten van de brede school tot geïndiceerde jeugdzorg. Professionals worden in hun beroepsopleiding voldoende toegerust om opvoed- en opgroei problemen van kinderen en problemen van geweld en seksueel misbruik te kunnen signaleren. Elke professional die met kinderen werkt moet informatie delen en kunnen beschikken over reeds bekende - voor de gezondheid en veiligheid relevante informatie over het kind of het gezin. Het Elektronisch Kinddossier en de Verwij index helpen de betrokken professionals daarbij.

De vrijblijvendheid voorbij: ongewenste situaties mogen niet voortduren.

Bij het oplossen van problemen met kinderen en gezinnen zijn velen betrokken: ouders, professionals, bestuurders en de jeugd zelf. Ongewenste situaties mogen niet voortduren. Een ieder dient zijn verantwoordelijkheid te nemen als er signalen zijn dat een kind of gezin in problemen raakt. Het blijven aanzien en doormodderen of zelfs wegstijgen mag niet gebeuren. Een ieder is er op aanspreekbaar, en een ieder spreekt elkaar erop aan. De vrijblijvendheid is voorbij. Er zijn veel adviezen over jeugd en gezin beschikbaar. Daarin staan veel oplossingen. Op sommige plekken in het land is men gelukkig al aan de slag om deze oplossingen in te voeren. Het is nu de tijd om dit overal te doen.

A Ouders

Ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Waar ze hulp nodig hebben, krijgen ze die. Als de veiligheid of gezondheid of ontwikkeling van hun kinderen in het geding is, zullen ze hulp moeten aanvaarden. Als ouders die hulp mijden, worden ze actief opgezocht om hen alsnog te motiveren tot hulp, of desnoods door tussenkomst van de rechter te dwingen om mee te werken aan een betere opvoeding.

In het uiterste geval grijpt de rechter met een lichtere of zwaardere maatregel in het gezag van de ouders in. In de meest vergaande vorm kan dat ertoe leiden, dat het kind duurzaam bij andere (pleeg)ouders opgroeit.

B Professionals

Professionals spelen een cruciale rol in het jeugd- en gezinsbeleid. Immers werken met jeugd en gezin is mensenwerk. Of hulpverlening slaagt hangt voor een groot deel samen met de persoon van de professional.

"Eén gezin, één plan", wordt de aanpak; als er meerdere instanties bij een gezin betrokken zijn. Dit geldt voor alle situaties of het nu gaat om opvoeding, (jeugd)gezondheidszorg, jeugdzorg, onderwijs, wonen, werken, schulden of veiligheid. Zodra twee of meer hulpverleners bij een gezin betrokken zijn, moeten zij automatisch de handen ineen slaan om tot een gezamenlijke aanpak voor het gezin te komen, waarbij één van hen de coördinatie heeft. Ouders en kinderen kunnen voor de verschillende soorten hulp terecht bij één loket. Instellingen die na elkaar met hetzelfde kind of gezin werken, maken gebruik van dezelfde informatie en hanteren dezelfde onderzoeken en vragenlijsten. Er worden geen extra onderzoeken, intakeformulieren, vragenlijsten gebruikt.

De zorg komt zo nodig naar de kinderen en ouders toe. Ouders en kinderen worden niet steeds doorverwezen naar een andere plek, maar de zorg komt naar de 'vindplek' van ouders en kinderen, bijvoorbeeld naar school, het Centrum voor Jeugd en Gezin, naar huis of naar het wijkcentrum. Parallel daaraan zijn Centra voor Jeugd en Gezin en jeugdzorginstellingen (open en gesloten jeugdzorg, instellingen voor licht verstandelijk gehandicapten en geestelijke gezondheidszorg) in een bepaald werkgebied verplicht om jongeren zorg te bieden. Bij psychische of verslavingsproblemen, of bij detentie van ouders, wordt er standaard gekeken of zij kinderen hebben en wordt er voor hen een passende oplossing gezocht, zoals opvang bij familie of in een pleeggezin.

C. Overheden

Gemeenten vervullen een cruciale rol in het jeugd- en gezinsbeleid als 'hoeder' van de ontwikkelingsvoorwaarden van kinderen. Zij maken nadere afspraken met de Minister voor Jeugd en Gezin over de concrete bijdrage aan het programma voor jeugd en gezin. Hierbij gaat het, naast de Centra voor Jeugd en Gezin, om het signaleren en melden van kindermishandeling, onderdelen uit het gezinsbeleid, een kindvriendelijke leefomgeving en participatie van de jeugd. Idealiter via een wethouder, die expliciet verantwoordelijk is voor jeugd en gezin. Gemeenten maken met de provincies/grootstedelijke regio's afspraken over de wijze waarop een goede samenwerking en afstemming (goede aansluiting van de ketens)

wordt geborgd. Het kabinet ondersteunt en stimuleert pilots op lokaal niveau waar nieuwe vormen van samenwerking tussen provincies en gemeenten worden ontwikkeld. Medio 2009 zal de balans worden opgemaakt over de ontwikkeling ten aanzien van het voorgaande, over de stroomlijning van de jeugdzorgketen en wordt bezien of nadere afspraken moeten worden gemaakt. Provincies zetten stevig in op snelle en effectieve hulp voor jeugd en gezin. Het wegwerken van de wachtlijsten en het gebruik van effectieve interventies staan hierbij voorop. Daarnaast zetten de provincies in op de aanpak van kindermishandeling en de verbetering van de jeugdbescherming. Provincies hebben een belangrijke rol in het jeugdbeleid. Provincies zien er op toe dat ook binnen alternatieve opvoedingssituaties zoals pleeggezinnen en residentiële voorzieningen de vijf omtwikkelingsvoorwaarden centraal staan. De Minister voor Jeugd en Gezin en provincies maken nadere afspraken over het realiseren van snelle en effectieve jeugdzorg, vereenvoudiging van de indicatiestelling(en), participatie door jeugdigen in de jeugdzorg, de aanpak van kindermishandeling en de verbetering van de jeugdbescherming en professionalisering.

Kindvriendelijke leefomgeving

Goed opgroeien vergt een stimulerende, kindvriendelijke en dus ook veilige leefomgeving. Een kindvriendelijke leefomgeving begint met een goede woning. Maar een kindvriendelijke leefomgeving betekent ook veilige wandel- en fietspaden, een schone en veilige buitenruimte, met accommodaties waarin vrijetijdsactiviteiten worden aangeboden, met een aanbod aan sport, cultuur en groen binnen ieders bereik. Gemeenten vervullen voor de totstandkoming van een kindvriendelijke leefomgeving een cruciale rol. Speciale aandacht is nodig voor gezinnen met kinderen die uit hun huis gezet dreigen te worden en voor jongeren met een vaste verblijfplaats. Samen met woningbouwcorporaties zullen alle betrokkenen huisuitzettingen van gezinnen met kinderen zo veel mogelijk moeten proberen te voorkomen en moeten zorgen voor voldoende jongerenhuisvesting. Het is belangrijk dat gemeenten en woningcorporaties, in lijn met de bepalingen in het Modelprotocol preventie huisuitzettingen als gevolg van huurschuld, bij dreigende uithuiszetting van een gezin bureau Jeugdzorg inschakelen in verband met de veiligheid van de kinderen. Vaak gaat huurschuld samen met andere problemen in het gezin en is het een signaal voor risico's voor de veiligheid en gezondheid van kinderen. Juist in dit soort situaties is het principe van Eén gezin één plan aan de orde om de verschillende problemen gecoördineerd aan te pakken. Verder is er een richtlijn opgesteld voor gemeenten om (minimaal) drie procent per wijk specifiek te bestemmen voor speelruimte.

Preventie

Vroegtijdig signaleren en interveniëren is een kerntaak; voor allen die met kinderen of ouders werken. De belangrijkste reden om te investeren in vroegtijdige signalering en vroegtijdige interventies is dat kinderen daar recht op hebben. Vanuit het onderzoeksrapport "Helpen bij opgroeien en opvoeden" van de Inventagroep bestaande uit Hermans, Ory en schrijvers wordt aangegeven dat signaleren van risico's op het ontstaan van opvoed- en opgroei problemen een kerntaak is voor alle professionals die met kinderen in aanraking komen. Daarmee worden niet alleen bedoeld de medewerkers in de engere zorg voor ouders en kinderen. Met professionals worden ook bedoeld, de verloskundigen, kraamzorgmedewerkers, leerkrachten, de peuterspeelzaalleidsters, leidsters in de kinderopvang, huisartsen, maatschappelijk werkers, medewerkers verslavingszorg, medewerkers in de geestelijke gezondheidszorg voor volwassenen, verslavingszorg, medewerkers spoedeisende hulp, politie-agenten, enzovoorts. Ook van de vrijwilligers die in club of verenigingsverband met kinderen werken hebben hier een, zij het beperkte, taak. Wordt deze kerntaak niet uitgevoerd, dan gaan kansen voorbij om het proces dat schade aan het kind berokkent te stoppen of in ieder geval het effect van die schade te verminderen. Dat zou strijdig zijn met het door Nederland geratificeerde Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (zie ook hoofdstuk 3).

Sommige professionals maken echter bezwaar tegen signaleren van risicovolle opvoedingssituaties omdat zij menen dat signaleren niet tot hun 'kerntaak' behoort. De Inventagroep meent echter dat, in het verlengde van de overheidstaak zoals vastgelegd in het IVRK (hoofdstuk 3), signaleren en interveniëren bij (dreigende) problemen van gezinnen en kinderen kerntaken zijn voor alle professionals die met kinderen in aanraking komen. Doen zij dat niet, dan gaan kansen voorbij om het proces dat schade aan het kind wordt berokkend te stoppen of in ieder geval het effect van die schade te verminderen.

4.2: W.M.O.

Een andere maatschappelijke ontwikkeling is de totstandkoming van de Wet Maatschappelijke Ontwikkeling. Een wet wat op 1 januari 2007 van kracht is geworden. Binnen deze wet wordt er d.m.v. diverse prestatievelden diverse doelgroepen in kaart gebracht. Zowel qua hulpvraag alsmede ook hoe de overheid, de hulpverlenende organisaties alsmede ook de doelgroep zelf de bestaande problematieken het hoofd kan bieden. Wat kan deze wet voor de doelgroep gezinnen binnen de maatschappelijke opvang betekenen?

Kort samengevat is het doel van de WMO het herstellen van de zelfredzaamheid en het toerusten van mensen om maatschappelijke te participeren. "Meedoen": dat is de kortst mogelijke samenvatting van het maatschappelijke doel van de WMO. Er wordt meer verantwoordelijkheid bij inwoners gelegd voor zichzelf maar ook voor de zorg van (kwetsbare) medeburgers en de leefomgeving. Soms lukt dat "meedoen" niet op eigen kracht. Dan biedt uiteindelijk de gemeente voorzieningen om de zelfredzaamheid te bevorderen. Op lokaal niveau moeten hiervoor de voorwaarden worden gecreëerd. Het kabinet legt in het kader van de WMO de verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke zorg primair bij de gemeenten. Los van specifieke beleidsterreinen en doelgroepen gaat het in de WMO voortdurend om de vraag hoe er een goede samenhang en samenwerking gecreëerd wordt tussen eigen verantwoordelijkheid, informele zorg, algemene en individuele WMO-voorzieningen, AWBZ-zorg en gemeentelijke ondersteuning en facilitering. Het uitgangspunt is: neem je eigen verantwoordelijkheid als je het moeilijk hebt, kijk eerst wat je zelf kunt doen, kijk vervolgens naar je naaste omgeving en kijk dan pas wat de overheid kan betekenen. De maatschappelijke ondersteuning moet dan wel aansluiten bij de behoeften en de directe leefomgeving van de mensen. Concreet zou dit onder andere betekenen dat een aantal van de huidige AWBZ-taken en verantwoordelijkheden overgaan naar de gemeente.

De WMO omvat de voormalige:

- Welzijnswet
- Wet voorzieningen gehandicapten (WVG)
- Huishoudelijke Verzorging uit de AWBZ
- Enkele subsidieregelingen uit de AWBZ (o.a. mantelzorgondersteuning, diensten bij wonen met zorg)
- Openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ)

De invoering van de WMO geeft een impuls aan de aanpak van dakloosheid. Niet alleen valt de maatschappelijke opvang onder de WMO (prestatieveld 7). Ook brengt de WMO meer aandacht voor gemeentelijke regie en samenhang tussen diverse gemeentelijke beleidsterreinen als maatschappelijke opvang, werk & inkomen, openbare orde & veiligheid, volkshuisvesting en preventief jeugdbeleid (prestatieveld 2). De meeste gemeenten zijn in 2006 en 2007 hun WMO-beleidsplan aan het opstellen geweest. Diverse centrumgemeenten willen een directe koppeling maken tussen de invulling van de prestatievelden 7 (maatschappelijke opvang), 8 (Openbare geestelijke gezondheidszorg) en 9 (Ambulant verslavingsbeleid) en het Stedelijk Kompas. In dit onderzoek richt ik me echter op

prestatieveld 2 en 7 en laat mogelijke toekomstige ontwikkelingen zoals hier worden vermeld achterwege.

prestatieveld 2: Op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden.

Kinderen en jongeren hebben recht op bescherming en een goede opvoeding. Dan pas kunnen kinderen opgroeien tot volwassen, zelfredzame burgers die verantwoordelijkheid (kunnen) nemen voor henzelf en hun omgeving. Als we als samenleving hiervoor voldoende voorwaarden scheppen, zal dit zeker ook bijdragen aan armoedebestrijding en het verminderen van zorgconsumptie. Het prestatieveld 'op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden' heeft betrekking op de in een gemeente wonende jeugdigen - en in voorkomende gevallen hun ouders - bij wie sprake is van een verhoogd risico als het gaat om ontwikkelingsachterstand of uitval zoals schooluitval of criminaliteit, maar voor wie zorg op grond van de Wet op de jeugdzorg niet nodig is dan wel voorkomen kan worden. Gezinnen binnen de maatschappelijke opvang is een kwetsbare groep waarbij kinderen een verhoogd risico kunnen lopen m.b.t. hun ontwikkeling. Zorg op grond van de Wet op de jeugdzorg is echter niet per definitie geïndiceerd. Ik ben dan ook van mening dat gezinnen binnen de maatschappelijke opvang tot de hier benoemde doelgroep behoort. De WMO sluit aan bij de afspraken die gemaakt zijn vanuit het project "Operatie Jong". Operatie Jong is een samenwerkingsverband van de ministeries van VWS, OCW, Justitie, SZW en BZK, VROM en Financiën. Operatie Jong is in het leven geroepen met maar één doel: een sterk en resultaatgericht jeugdbeleid!

Vanuit dat kader is er afgesproken dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor het lokaal preventief jeugdbeleid, waaronder de volgende vijf functies vallen:

- Informatie en advies aan ouders en jeugdigen
Signalering van problemen
- Toeleden naar aanbod (gemeentelijk en zo nodig naar bureau jeugdzorg)
- Licht pedagogische hulp
- Coördinatie van zorg op lokaal niveau.

Het (school) maatschappelijk werk, maar ook het jeugd- en jongerenwerk en opbouwwerk zijn hier vaak bij betrokken en bovengenoemde taken liggen dan ook primair bij deze organisaties. Echter, ook de maatschappelijke opvang organisaties die huisvesting bieden aan ouders en hun kinderen hebben tevens te maken met deze vijf functies en biedt deze vijf functies op verschillende wijze aan wat aansluit bij de eigen organisatie. De wijze waarop de maatschappelijke opvang organisaties deze functies aanbieden is echter van een andere omvang dan hoe de gemeenten deze functies aanbieden. De invoering van De WMO werkt echter wel versterkend richting deze functies waardoor de diverse gemeenten (en ook de gemeente Almelo) vanuit het proces WMO beleidsontwikkeling deze functies kan implementeren. De gemeente is vanuit de WMO ook verantwoordelijk voor het bereiken van de doelgroep m.b.t. deze vijf functies.

Coördinatie van zorg

Binnen de maatschappelijke opvang gaat het om hulp aan gezinnen met meervoudige problematiek, die geen greep hebben op de eigen situatie. Deze gezinnen hebben te maken met diverse instanties en hulpverleners, bijvoorbeeld in verband met schulden, huisvesting, verslaving en problemen op school. Vaak hebben de betrokken gezinnen weerstanden tegen professionele hulpverlening. De gemeente heeft in feite een regiefunctie en moet ervoor zorgen dat lokale instellingen afspraken maken over het bijeenbrengen van afzonderlijke

probleemsignalen van en over het gezin. Als het bureau Jeugdzorg betrokken is, zullen zij nagaan wie het beste de coördinatie op zich kan nemen. Belangrijk criterium daarbij is dat het iemand is die het vertrouwen van het gezin heeft. Dat kan ook een jongerenwerker, onderwijzer, pastor of maatschappelijk werker zijn. Maatschappelijk werkers en medewerkers uit de maatschappelijke opvang of vrouwenopvang zullen vaak bij netwerken of zorg - overleggen die hierover gaan betrokken worden of kunnen fungeren als case-manager/zorgcoördinator. In de praktijk blijkt er al vaak volgens deze wijze te worden gewerkt en heeft de medewerker binnen de maatschappelijke opvang vaak een vertrouwensband met de cliënt. Binnen de WMO is er ook met name aandacht voor een vernieuwende manier van werken waarbij het aanstellen van een gezinscoach (werkt alleen als alle betrokken instanties zijn of haar regierol erkennen en bereid zijn aanwijzingen op te volgen) en het organiseren van eigen - krachtconferenties: een bijeenkomst van een multi - probleemgezin met alle informele en formele hulpbronnen (dus zowel professionals als familieleden, vrienden en vrijwilligers) een belangrijke plaats in kunnen nemen.

Prestatieveld 7: Het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang.

De bestaande instellingen voor Maatschappelijke Opvang en Vrouwenopvang vormen nu reeds een aparte sector, die is opgebouwd rond 43 centrumgemeenten voor Maatschappelijke Opvang. In 35 van de 43 gemeenten is ook vrouwenopvang, die vooral veiligheid garandeert. Ook het verslavingsbeleid is in de 43 centrumgemeenten geconcentreerd omdat de problematiek van de doelgroep van het verslavingsbeleid nauw samenhangt met de doelgroep van MO/VO. De maatschappelijke opvang is bedoeld voor de (OGGZ-)doelgroep daklozen. Het beleid is gericht op versterking van de sociale infrastructuur ten bate van een sluitende aanpak en ketenzorg ten behoeve van daklozen in. De specifieke doelstelling is het realiseren van voldoende voorzieningen in de keten van maatschappelijke opvang met betrekking tot preventie en outreachment (preventieve woonbegeleiding); ambulante opvang (dagopvang / dienstencentrum); semi-ambulante opvang (nachttopvatig); intramurale opvang (crisisopvang en 24-uurs opvang) en terugvalpreventie (nazorg, sociale activering). Gelet op de meervoudige problematiek van de doelgroep wordt steeds meer uitgegaan van de noodzaak van ketenbenadering op basis van klantprofielen (zie bijlage 3). Op die manier wordt het beter mogelijk uitvoering te geven aan opvang- en zorgarrangementen. In 2004 is begonnen met het project "Geef opvang de ruimte", waarbij woningcorporaties voor de doelgroep woonruimte beschikbaar stellen om de doorstroming uit de opvangvoorzieningen te bevorderen. Dit project komt voort uit de aanbevelingen van het IBO-rapport 'De opvang verstopt'. In het kader van het Grote Steden Beleid heeft het rijk afspraken gemaakt met de centrumgemeenten, dat zij in de periode 2005-2009 de gemiddelde verblijfsduur in de opvang met 25 procent doen dalen. Dit betekent dat de vernieuwingen in de opvang al een impuls gehad hebben onafhankelijk van de komst van de WMO. Nieuw met de komst van de WMO is dat ook de overige gemeenten beleid moeten formuleren op deze prestatievelden. Het gaat daarbij vooral om ondersteuning gericht op preventie van dakloosheid en op ondersteuning bij maatschappelijk herstel. Het welzijnswerk en de maatschappelijke dienstverlening kunnen daar een rol in spelen. Binnen de **MO/VO** sector worden verschillende producten en diensten geleverd uit de huidige AWBZ (verblijf, persoonlijke zorg, ondersteunende begeleiding en activerende begeleiding), maar ook informatieverstrekking en bemoeizorg. Het bijzondere van de MO/VO ten opzichte van andere welzijnssectoren is dat men snel zorg en ondersteuning kan leveren zodra iemand in de opvang een dak boven het hoofd heeft. Ook de maatschappelijke dienstverlening is vaak betrokken bij bemoeizorg en bij woonbegeleiding als nazorg na dakloosheid. Daarnaast moeten problematische huurders zich vaak verplicht door het maatschappelijk werk, de maatschappelijke opvang of de verslavingszorg laten begeleiden om nog geaccepteerd te worden als huurder (het zg. tweede - kansbeleid, ter

preventie van dakloosheid). Op steeds meer plaatsen komen zorgnetwerken, waaraan zorgorganisaties, maatschappelijke dienstverlening en organisaties op het gebied van wonen, welzijn, justitie en sociaaljuridische dienstverlening aam deelnemen, vaak onder regie van de GGD. Zij streven ernaar dakloosheid en verder afglijden voor te zijn of op te heffen door intensieve bemoeizorg te bieden en de cliënt zo mogelijk toe te leiden naar reguliere hulp en begeleiding en een nieuwe verblijfssituatie. Vanuit de bemoeizorg wordt vaak ook gezocht naar mogelijkheden voor een zinvolle dagbesteding en nieuwe sociale contacten voor de cliënt.

(bron: nizw en beleidsplan WMO gemeente Almelo)

Maatschappelijke opvang

Maatschappelijke opvang omvat activiteiten bestaande uit het tijdelijk bieden van onderdak, begeleiding, informatie en advies aan personen die, door een of meerdere problemen, al dan niet gedwongen de thuissituatie hebben verlaten en niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving.

Vrouwenopvang

Onder vrouwenopvang wordt begrepen het tijdelijk bieden van onderdak, begeleiding, informatie en advies aan vrouwen die, al dan niet gedwongen, de thuissituatie hebben verlaten in verband met problemen van relationele aard of geweld en het beleid ter bestrijding van huiselijk geweld.

OGGZ

Onder het bieden van openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ) wordt nagenoeg hetzelfde verstaan als hetgeen in de Wet collectieve preventie volksgezondheid nu hieronder wordt verstaan. Te weten: het signaleren en bestrijden van risicofactoren op het gebied van de openbare geestelijke gezondheidszorg, het bereiken en begeleiden van kwetsbare personen en risicogroepen, het functioneren als meldpunt voor signalen van crisis of dreiging van crisis bij kwetsbare personen en risicogroepen en het tot stand brengen van afspraken tussen betrokken organisaties over de uitvoering van de openbare geestelijke gezondheidszorg. Het bieden van psychosociale hulp bij rampen wordt niet in de WMO ondergebracht. Dit desbetreffende deelgebied is daarom expliciet uitgezonderd van het begrip openbare geestelijke gezondheidszorg in de WMO

Terugkomend op de vraag die ik stelde in de inleiding van dit hoofdstuk "Bieden dergelijke ontwikkelingen wellicht mogelijkheden om de positie van het kind binnen de maatschappelijke opvang te versterken?" kunnen we concluderen dat dit zeker het geval is. De maatschappelijke ontwikkelingen zoals hierboven beschreven omvatten tal van gebieden die van wezenlijk belang zijn voor het kind binnen de maatschappelijke opvang. Denk hierbij aan de signalerende functie van betrokken professionals, maar ook de komst van het centrum voor jeugd en gezin, de intentie om voor elke gezin binnen de hulpverlening 1 plan van aanpak te hebben waarbij alle betrokken organisaties worden geacht samen te werken. Maar ook het streven naar een en de meer kindvriendelijke omgeving en het streven naar meer preventie van dakloosheid en ondersteuning bij maatschappelijk herstel. Mijn inziens bieden dergelijke maatschappelijke ontwikkelingen zeker kansen voor het kind binnen de maatschappelijke opvang.

Ik kom hier later (conclusies en aanbevelingen) op terug.

Hoofdstuk 5: Cliënten aan het woord

Als laatste maar zeker niet als minste wil ik graag de doelgroep zelf aan het woord laten. Hoe wordt het verblijf binnen de maatschappelijke opvang ervaren? Waar loopt men tegen aan? Om deze vragen te beantwoorden heb ik binnen twee organisaties, Humanitas Onder dak en het Leger des Heils, een enquête gehouden (zie bijlage 2). Per organisatie heb ik 25 enquêtes verspreid waarvan er in totaal 13 zijn geretourneerd en beantwoord (Leger des Heils 5 en Humanitas onder Dak 8, totaalrespons 26 procent). Uit de geretourneerde enquêtes heb ik een aantal ouders geselecteerd die bereid waren tot een interview. In de verwerking van de enquête heb ik een selectie gemaakt van de meest relevante vragen waarbij ik de antwoorden van de overige vragen verwerk in de gegeven toelichting. Bij enkele vragen kon men meer antwoorden aangeven waardoor de respons bij die vragen hoger uit kan vallen.

Wat is de reden voor u om een beroep te doen op de opvang waar u nu verblijft?

- A Huurcontract werd beëindigd vanwege schuldenproblematiek
- B Huurcontract werd beëindigd vanwege overlast
- C Huisvesting was niet meer haalbaar vanwege beëindigen relatie
- D Inwoning bij vrienden/familie werd beëindigd.

D														
C														
B														
A														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat een huisuitzetting vanwege een huurschuld de meest voorkomende reden is. Dit komt overeen met onderstaande gegevens uit dagblad de Twentsche Courant Tubantia (5-04-2008):

	2004	2005	2006
vonnissen waarbij de rechter toestemming gaf tot uithuiszetting.	23.432	25.262	18.750
daadwerkelijke uithuiszettingen	8.620	8.134	7.500
vanwege huurachterstand	92%	87%	79%
vanwege ernstige overlast	4%	7%	5%
vanwege illegale activiteiten (wietteelt of onrechtmatige onderhuur)	4%	6%	16%

Welke ruimtes heeft u in de opvang tot uw eigen beschikking?

- A geen, ik deel mijn slaapkamer met mijn kind(eren)
- B Eigen slaapkamer

B														
A														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

Merendeel van ouder en kind had een gezamenlijke slaapkamer en deelden de overige vertrekken (keuken, douche, toilet) met de medebewoners. Binnen één organisatie kon men een voorkeur opgeven en daar werd zoveel mogelijk rekening mee gehouden. De ouders met

kleine kinderen (tot 1,5 jaar) gaven aan geen moeite te hebben met het delen van de kamer. Ouders met meerdere en oudere kinderen gaven aan wel moeite te hebben om de kamer te delen. Zoals ook uit in de casus in de inleiding bleek miste enkele kinderen hun eigen kamer. De meeste ouders gaven dit echter niet aan in begeleidingsgesprekken.

Heeft u binnen de organisatie waar u verblijft een eigen contactpersoon/hulpverlener?

ONee

0 Ja

Nee													
Ja													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Bewoners binnen de maatschappelijke opvang hebben doorgaans hun eigen begeleider. In vakantieperiodes kon dit echter nog wel eens wijzigen. Men had gemiddeld 3 uur per week begeleiding. Het hebben van een eigen begeleider werd als erg prettig ervaren. De persoon zonder eigen begeleider had dit als erg vervelend ervaren.

Wat vindt u van de begeleiding die u ontvangt?

A Tevreden

B ontevreden

C zeer ontevreden

c	•												
B													
A													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Vrijwel iedereen is tevreden over de begeleiding die men ontvangt. Ik zal de toelichting op de gegeven antwoorden hieronder aangeven (in combinatie met onderstaande vraag).

Als u tevreden bent over de hulp die u nu ontvangt dan komt dit doordat:

A De hulp aansluit bij mijn hulpvraag

B Ik inspraak heb in de hulpverlening

C Er desnoods 24 uur per dag een beroep kan worden gedaan op hulpverlening

D De hulpverleners kundig zijn

D													
C													
B													
A													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Zowel uit de enquête als ook uit de interviews blijkt dat de bewoner doorgaans tevreden is met de geboden begeleiding. De tevredenheid hangt ondermeer samen met het hebben van een eigen hulpverlener/begeleider. De persoon die aangaf zeer ontevreden te zijn had in de periode dat zij woonachtig was binnen de maatschappelijke opvang geen eigen begeleider. Zij had te maken gehad met vele wisselende begeleiders. Haar ongenoegen hierover was duidelijk merkbaar en dit ongenoegen werd door andere geïnterviewden herkend vanuit b.v. periodes van vakanties of ziektes van de eigen begeleider. Het kunnen aangaan van een

vertrouwensband is van wezenlijk belang voor de betrokkenen., Men was ook tevreden over de geboden hulp doordat de hulp aansluit bij de hulpvraag. Alle betrokkenen hadden een eigen begeleidingsplan/hulpplan waarin de hulpvragen vermeld werden en waarbij de inbreng van de cliënt ook in meegenomen werd. Hulpverleners sloten aan bij de hulpvraag die de cliënt naar voren bracht. Opvallend is dat het onderwerp kinderen/opvoeding amper aan bod kwam. Ouders bleken er vaak niet zelf over te beginnen en er werd weinig naar gevraagd. In één organisatie was het onderwerp opvoeding en kinderen wel een onderwerp van begeleiding. Opvoedingsondersteuning was daar op verschillende wijze mogelijk. Zowel gesprekken met eigen hulpverlener, gesprekken met de maatschappelijk werker die intern spreekuur hield en/of het inzetten van externe organisaties die b.v. intern in het gezin kwamen met video home training. Deze organisatie had ook een eigen gezinsafdeling. Dit werd als zeer positief ervaren. Minder prettig hierbij waren een aantal regels die intern golden. Zo mochten de kinderen niet in de algemene woonkamer komen waardoor ouders zich geïsoleerd voelden van de andere bewoners. Ook was de speelkamer maar beperkt open en was ook de overige recreatieruimte waar b.v. een tafeltennistafel stond maar beperkt toegankelijk voor de kinderen. Er werd strikt vastgehouden aan de regel dat kinderen alleen onder toezicht van de ouder dergelijke ruimtes mocht betreden. Dergelijke regels beperkte de ouder in hun bewegingsvrijheid. Wat als prettig werd ervaren was de continue aanwezigheid van begeleiding. Met name in de beginperiode werden de nachten als erg moeilijk ervaren. De wetenschap dat er een begeleider aanwezig was waar men in geval van nood een beroep op kon doen werkte geruststellend. Een aantal ouders gaven aan dat het alleen al erg prettig was om even je verhaal kwijt te kunnen. Tijdens de interviews kwam naar voren dat men niet goed wist hoe de kundigheid van de hulpverleners bedoeld werd. Men veronderstelde dat de werkers kundig waren, het werd niet anders ervaren maar vanwege de multi problematische situatie deed men ook veelvuldig een beroep op andere organisaties (stadsbank, maatschappelijk werk) waardoor de geïnterviewden niet konden inschatten of de medewerkers vanuit de opvang ook deskundig waren op dit gebied en of dit misschien bedoeld werd. Alle geïnterviewden ervoeren de begeleiders m.b.t. de opvang wel als kundig m.b.t. het vraaggericht werken. Een enkeling had wel het gevoel dat de begeleiding hen onderschatte in hun kunnen of misschien een oordeel hadden over hun. Een moeder gaf ook aan dat het gegeven dat men dakloos was geworden niet inhield dat ze op andere fronten dom waren.

Kunt u, naar uw mening, het ouderschap naar tevredenheid invullen?

0 Ja

0 Nee

Neel

Ja"

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

De meeste moeders met kinderen gaven aan dat zij het ouderschap niet naar tevredenheid konden invullen. Hier werden diverse redenen voor gegeven. In één organisatie werden regels gesteld die als belemmerend werden ervaren (Kinderen die uitsluitend onder begeleiding van de ouder en op gezette tijden gebruik mochten maken van speelkamer, recreatiekamer of zelfs de huiskamer verboden terrein was, meldingsplicht bij het gaan en komen). Tevens werd in alle gevallen de bemoeienis van medebewoners als vervelend en lastig ervaren. Deze bemoeienis bemoeilijkte ook het handhaven van regels die voorheen thuis wel werden gesteld zoals het nemen van een snoepje of het gaan slapen. De confrontatie met de medebewoners op andere gebieden werd als lastig ervaren. Ouders gaven aan dat zij en de kinderen ongewenst geconfronteerd werden met de problemen van anderen d.m.v. de gesprekken, het taalgebruik en ook de overlast wat hiermee gepaard ging. Ouders hadden het gevoel hun kind hier

onvoldoende tegen te kunnen beschermen.. Er waren ook ouders die aangaven dat er teveel problemen waren op diverse andere gebieden waardoor men onvoldoende energie over hield voor de kinderen. Armoede, het overleven werd ook vaak als bottleneck genoemd. Ouders hadden het gevoel geen kant op te kunnen, wat ook de sfeer in huis weer meebepaalde. Het op eikaars lip zitten (gebrek aan privacy werd door iedereen genoemd) met alle gevolgen van dien (irritaties, conflicten). De ruimte binnenshuis alsmede ook buitenshuis werd vrijwel door iedereen als niet toereikend en geschikt ervaren voor de kinderen waardoor het niet mogelijk is om de kinderen even lekker te laten spelen. Redenen hiervoor was het ontbreken van speelruimte, speelmateriaal maar ook veiligheid doordat er een drukke straat voor de voorziening was. Vaders met kinderen waar sprake was van een omgangsregeling gaven aan het ouderschap grotendeels wel naar tevredenheid te kunnen vervullen. Men was vol lof over de mogelijkheid om hun kinderen te ontvangen en zij ervoerden geen belemmeringen die te maken had met de het wonen binnen de maatschappelijke opvang.

Het wonen in een organisatie niet andere medebewoners is anders dan het wonen in een eigen woning. Waar hebben u en uw kinderen het meeste moeite mee?

A Gebrek aan privacy

B Gebrek aan een eigen plekje

C De woonlocatie is niet ingericht op kinderen zowel buiten als binnen

c													
B ^ H ^ ^ ^ ^ H													
A													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

In het voorgaande werd al duidelijk dat alle ouders het meeste moeite hadden met het gebrek aan privacy. Dit werd op diverse manieren ervaren. Het geconfronteerd worden met de problemen van andere bewoners (meer zien en horen dan gewenst is), de bemoeienis van medebewoners met elkaar, het op eikaars lip zitten vanwege de beperkte mogelijkheden om er even uit te gaan terwijl de kamers ook te klein zijn om er te veel te zijn en de gehorigheid in het pand. Daarnaast werd ook gebrek aan privacy ervaren vanwege de situatie waarin men zich bevindt. Men heeft met tal van organisaties van doen wat ingrijpend is voor de privacy. Afzonderlijk van elkaar komt men met vragen, moet men bewijsstukken overhandigen. Een aantal ouders vroegen zich niet af of dit niet anders kon? Zij ervoerden het als een inbreuk op hun privacy om zoveel inzage te moeten geven in hun situatie en dit keer op keer te moeten herhalen. Het aspect gebrek aan privacy bleek af en toe de overige punten te overlappen. Een ander aspect wat naar voren kwam was de bereidheid van de burens om de aanwezigheid van zowel de bewoners als ook van de kinderen te accepteren. Hoewel men in bepaalde situaties ook begrip hadden voor het overlast waar de burens mee geconfronteerd werden, voelde men zich niet altijd welkom door reacties van de diverse burens. Burens klaagden al snel over overlast veroorzaakt door o.a. de kinderen.

Hoe ervaart u het verblijf binnen de opvang waar u woont?

A Goed

B Matig

C slecht

c	
B	
A	
	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

De ouders die aangaven het ouderschap niet naar tevredenheid te kunnen invullen ervoeren doorgaans het verblijf binnen de opvang als matig. Bij die ouders speelden overige zaken zoals gebrek aan privacy ook een grotere rol waardoor men het verblijf als matig beoordeelde. In situaties waar het ouderschap naar tevredenheid kon worden ingevuld in combinatie met afwezigheid van problemen omtrent de kinderen, beschikking over een eigen kamer en het hebben van een eigen persoonlijk begeleider werd het verblijf als goed ervaren. De mevrouw zonder eigen begeleider had weliswaar wel een eigen slaapkamer voor zichzelf en ook voor haar zoon, maar beoordeelde het verblijf binnen de opvang als erg slecht. Dit had tevens te maken met andere factoren zoals regels die zij als onzinnig en belemmerend heeft ervaren.

Ontvangt u begeleiding m.b.t. de kinderen vanuit de opvang waar u verblijft?

0 Ja

ONee

Neel

Ja

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Het merendeel van de ouders ontving geen begeleiding gericht op de kinderen. Er wordt met name woonbegeleiding geboden gericht op gebieden als financiën, dagbesteding, arbeid, persoonlijke verzorging, somatiek, psychosociale hulpverlening. De twee ouders die aangaven wel hulp te ontvangen gaven aan dat zij gesprekken hadden met de maatschappelijk werker die in dienst was van de betreffende organisatie. Ook werd er in die organisatie groepsbijeenkomsten georganiseerd omtrent een bepaald thema (b.v. bedplassen of omgangsregeling). Dit werd als positief ervaren.

Is de hulp die u ontvangt m.b.t. kinderen, binnen de opvang waar u verblijft voldoende?

0 Ja

ONee

Meel

Ja

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Het merendeel van de ouders gaven aan dat zij eigenlijk voorheen niet zo hadden nagedacht over hulp richting hun kinderen maar dat de hulp eigenlijk onvoldoende is. Men zocht het nu met name of zelf uit of men deed een beroep op het eigen sociale netwerk. De ouders met contacten met de interne maatschappelijk werkers gaven aan dat die hulp voldoende was. Bij navraag bleek er echter wel meer hulp ingezet te zijn dan uitsluitend het maatschappelijk werk. Een aantal ouders gaven echter aan dat men ook niet verlegen zat op bemoeienis

richting de kinderen. Dit was enerzijds niet nodig maar anderzijds ook niet gewenst. Een tweetal ouders gaven aan niet zo'n hoge pet op te hebben van de jeugdhulpverlening.

Als u heeft aangegeven onvoldoende hulp te ontvangen vanuit de opvang waar u verblijft, welke hulp heeft u dan nodig?

- A Gesprekken
- B Praktische opvoedingsondersteuning in de vorm van
- C Behartigen van mijn belangen bij anderen te weten bij
- D Dingen opeen rij zien te krijgen

D														
C														
B														
A														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

Alle ouders gaven aan dat de eerste periode binnen de opvang erg hectisch en emotioneel is. Men mist juist dan iemand waar men met een gerust hart hun kind(eren) achter kunnen laten om zodoende de praktische zaken te kunnen regelen (uitkering, opslag boedel) zonder de kinderen voortdurend te moeten meenemen. Een aantal ouders gaven aan dat kinderen op deze wijze ook ontlast zouden worden. Kinderen krijgen nu toch te veel mee van de problemen is de indruk. De ouders woonachtig binnen de organisatie waar ook een crèche was, waren hier erg enthousiast over. Andere ouders probeerden het soms op te lossen door hun kind(eren) bij een medebewoner achter te laten. Dit wordt echter ontmoedigd door de begeleiding omdat men de mening is toegedaan dat de ouders zelf de verantwoordelijkheid hebben over de kinderen en omdat de andere bewoner al genoeg heeft aan zijn/haar eigen problemen. Hoewel er enig begrip is voor dit standpunt wordt het af en toe ook als normerend en bevoogdend ervaren. Ouders geven verder aan dat er vaak bemoeienis is met de raad of met bureau jeugdzorg. Ouders zouden het prettig vinden als begeleiding hun belangen behartigt bij dergelijke organisaties. Waar men zich dan eigenlijk de meeste **2sorgen** over maken is hoe er wordt omgegaan met de vertrouwelijke informatie. Men heeft weet van de zwijgplicht maar geldt dit ook naar andere professionals toe? In die zin is deze angst en onwetendheid van invloed op de behoefte aan gesprekken bleek uit de interviews. Hoewel enkele ouders wel de behoefte hadden om te praten over hun vragen en twijfels omtrent het ouderschap heeft men dit niet ter sprake gebracht. De angst dat dit ten nadele van hen zou uitpakken (de angst om de kinderen kwijt te raken) verhinderde deze openheid. Begeleiding die betrokken zijn op de kinderen op een informele wijze, d.m.v een knuffel of even uit zichzelf een luier verschonen, worden als uitnodigend ervaren om zaken over de kinderen te bespreken. Ook wordt het erg op prijs gesteld als er op de verjaardag een cadeautje wordt gegeven of als er een activiteit zoals het Sinterklaasfeest wordt georganiseerd. In de organisatie waar ook groepsbijeenkomsten omtrent een bepaald thema (bedplassen, omgangsregeling) werd georganiseerd werd dit als positief ervaren. Een ander belangrijke hulpvraag waar wisselend aan tegemoet wordt gekomen is zaken op een rij zien te krijgen. Een aantal ouders geven aan dat er met name in de beginfase zoveel zaken zijn waar zij geen weet van hebben, dat actieve hulp hierin gewenst is. Hier wordt b.v. ook de omgangsregeling bij genoemd. In de meeste gevallen gaat de verhuizing naar de maatschappelijke opvang gepaard met een relatiebreuk. Behalve een totaal onbekende omgeving is er opeens ook een afwezige vader/moeder. Ook hier moet een weg in gevonden worden en dit dreigt vanwege de multi problematische situatie "vergeten" te worden. Een drietal ouders gaven aan dat het eigenlijk vreemd was dat het ouderschap niet als begeleidingsonderdeel werd aangekaart. Zij

gaven aan dat het ouderschap eigenlijk niet los te koppelen was van hoe zij zijn als persoon of cliënt.

Hebt u bij uw kind(eren) veranderingen waargenomen die naar uw mening toe te schrijven zijn aan het verblijf binnen de opvang?

ONee

0 Ja

Nee													
Ja													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Een aantal ouders gaven aan dat zij veranderingen hadden waargenomen bij hun kind(eren) waar het verblijf binnen de opvang als factor een rol speelde. Een drietal ouders gaven positieve veranderingen aan. Hun kind was socialer en vrijer geworden, zindelijk geworden, vrolijker geworden, was beter gaan eten en/of was door gaan slapen. In hoeverre deze positieve verandering te danken is aan het verblijf op zich of aan de positieve verandering bij de ouders toont dit onderzoek onvoldoende aan. Zo gaf een ouder aan dat ze, sinds haar komst binnen de opvang, het gevoel had er niet meer alleen voor te staan wat haar ook weer rust gaf. Dit kan van invloed zijn op de kinderen. Ook het gegeven dat het kind bij de moeder op de kamer slaapt kan er aan toe bijdragen dat het kind is gaan door slapen.

Er werden echter ook minder positieve veranderingen bij de kinderen gesignaleerd. Zo waren er kinderen die juist weer onzindelijk waren geworden, kinderen die meer aandacht op eisten, kinderen die agressiever waren geworden, meer waren gaan jokken, last hadden van nachtmerries, brutaal en/of opstandig gedrag vertoonde, meer huilden, slechter ging eten of meer lichamelijke klachten hadden zoals buikpijn. Redenen hiervoor die werden aangegeven waren: gebrek aan privacy, gebrek aan speelruimte, gemis van de oude woning (de eigen spulletjes), problematiek van andere bewoners waarmee het kind geconfronteerd werd en gemis van de andere ouder.

Een aantal ouders gaven aan geen veranderingen te hebben geconstateerd. Hun kind was geboren ten tijde van de opvang of men zag de kinderen alleen in de weekenden in het kader van een omgangsregeling.

Bent u van mening dat u als ouder veranderd gedurende het verblijf binnen de opvang?

0 Ja

ONee

Nee													
Ja													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Veel ouders gaven aan zelf veranderd te zijn gedurende hun verblijf binnen de opvang. Er werden zowel positieve veranderingen als ook negatieve veranderingen aangegeven. Positieve veranderingen zijn: vrolijker geworden, er minder alleen voor staan, beter slapen, geleerd te praten over problemen, geleerd hebben hulp te accepteren. Redenen voor deze veranderingen waren, zo werd in een andere vraag aangegeven, dat men het gevoel had er niet meer alleen voor te staan en het gevoel dat men in ieder geval bezig was om de problemen op te lossen. Negatieve veranderingen die genoemd werden zijn: somberder geworden, slechter slapen, afgevallen/aangekomen, ongeduldiger geworden en/of eenzamer geworden. Oorzaken hiervoor waren de uitzichtloze situatie waarin men zich bevond (zowel financieel als de geringe mogelijkheid om op afzienbare tijd andere huisvesting te kunnen verkrijgen) en ook

de eerder genoemde oorzaken zoals gebrek aan privacy, moeilijkheden met de kinderen, ontevreden met de huidige woonsituatie vanwege gebrek aan speelruimte.

Heeft u wensen ni.b.t. de opvang waar u verblijft?

ONee

0 Ja

Neet

Ja

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Een aantal ouders had wensen en omschreven dit als volgt:

- Bewoners zouden meer rekening mogen houden met het feit dat er kinderen in huis zijn (b.v taalgebruik maar ook het ouderschap van de ainder respecteren)
- Meer speelruimte voor de kinderen (zowel binnenshuis als buitenshuis)
Woonomgeving kindveiliger maken (b.v deuren die dicht kunnen vallen, de knop van het hek hoger maken, klemmetjes op aanrechtkastjes etc)
- Regels strikter na te leven en een ouder uit de nadere organisatie gaf juist aan dat regels minder strikt nageleefd zou mogen worden. Mijn conclusie is eigenlijk dat de wens is om regels meer vraaggericht toe te passen.
- Meer privacy door b.v een aparte gezinsafdeling te maken zonder restricties van beperkte openingstijden van huiskamers en/of speelkamers.
- Opvangmogelijkheid voor kinderen (hetzij praktisch door dit aan te bieden, hetzij door hier in mee te denken en niet te veroordelen)
- Het uitspreken van erkenning voor de ouders. In feite het ouderschap bespreekbaar maken. Ouders gaven aan dat de huidige begeleiding het aspect ouderschap lijkt te negeren terwijl het een wezenlijk onderdeel van hun leven is. Naast een cliënt met problemen zijn ze ook ouder. Wens is om op informele wijze aandacht te bieden aan het ouderschap (zoals soms ook al gebeurde d.m.v. een cadeautje met een verjaardag)
- Helpen met zaken op een rij zien te krijgen (Financieel maar ook emotioneel omtrent b.v de scheiding)
Rekening houden met de verschillende leeftijd van de kinderen.

Hoofdstuk 6 Conclusie en aanbevelingen

Dit onderzoek is gestart met twee vragen:

Wat is de behoefte aan begeleiding van kinderen in de leeftijd van 0 t/m 12 jaar die binnen de maatschappelijke opvang verblijven?

Wat hebben de ouders nodig om hun rol als ouder te kunnen vervullen gedurende hun verblijf binnen de opvang?

We mogen concluderen dat het kind binnen de maatschappelijke opvang zich gedurende een langere periode in een multi problematische situatie bevindt. Zowel gedurende de periode voorafgaand aan de plaatsing binnen de maatschappelijke opvang als ook tijdens de periode binnen de maatschappelijke opvang. Een situatie waarbij er sprake is van risicocumulatie waardoor het kind bedreigd wordt in zijn ontwikkeling. Een situatie die niet risicovrij wordt door de plaatsing binnen de maatschappelijke opvang. Zowel in de periode voorafgaand aan de plaatsing binnen de maatschappelijke opvang als ook gedurende de periode binnen de maatschappelijke opvang wordt het kind geconfronteerd met risicofactoren. Uit onderzoek is gebleken dat met name het aantal risicofactoren een voorspeller lijkt te zijn van stoornissen en/of problemen. Het aantal en niet zozeer een specifieke risicofactor bepaalt de kans dat het kind problemen krijgt. Naast risicofactoren zijn er protectieve factoren, factoren die de kans op het krijgen van stoornissen en/of problemen verkleinen. De aanwezigheid van die protectieve factoren heeft altijd een algemeen beschermende invloed op de ontwikkeling van kinderen en niet uitsluitend in werking treden in combinatie met de aanwezigheid van risicofactoren. Vanuit deze kennis is de visie ontstaan dat de ontwikkeling van kinderen het resultaat is van een wisselwerking tussen de mogelijkheden van het kind (aanleg) en de omgeving waarin het kind opgroeit. De term omgeving wordt hierbij ruim opgevat (zowel de beschikbare ruimte, als de contacten met medebewoners, de etnische achtergrond etc). Dit onderzoek heeft aangetoond dat zowel risicofactoren als ook de protectieve factoren zich binnen diverse ecologische zones manifesteren, zowel binnen het eigen microsysteem alsook binnen de overige systemen (meso, exo en macrosystemen). Het onderzoek heeft tevens aangetoond dat er sprake is van risicocumulatie waardoor vroegtijdige signalering zeker van belang is. Vroegtijdige signalering wordt ook wel gedefinieerd als het zo vroeg mogelijk onderkennen van (het risico) op een opgroei- of opvoedprobleem. Deze onderkenning leidt tevens tot het attenderen van direct betrokkenen (ouders, familie) op deze risico's of dit probleem en zo nodig tot het attenderen van andere professionals.

Risicofactoren binnen de maatschappelijke opvang die naar voren zijn gekomen zijn:

- Het verlies van de eigen vertrouwde omgeving
- Echtscheiding/breuk in relatie ouders
- Ouders met een grotere draaglast dan draagkracht
- Verlies van één ouder door de relatiebreuk
- Armoede
- Huisvesting en de beschikbare ruimtes
- Conflicten in de directe leefomgeving van het kind

Een cumulatieve van factoren waaruit te concluderen is dat het kind zeker begeleiding heeft. Begeleiding waarbij de ouder in eerste instantie de aangewezen persoon is om deze te realiseren. Maar waar de professional ook zeker zijn verantwoordelijkheid in heeft vanuit zowel de rechten van het kind, vanuit de maatschappelijke ontwikkelingen maar ook zeker vanuit de eigen professionaliteit. In 1.3. hebben we immers kunnen lezen dat de toegang tot kundige, zorgzame, liefdevolle volwassenen de beste bescherming bieden tegen het effect van

aanwezige risicofactoren. Hoewel de verantwoordelijkheid voor het kind in eerste aanleg primair bij de ouders ligt, is deze ouder binnen een milt problematische situatie niet altijd voldoende in staat om deze verantwoordelijkheid te kunnen dragen. Dit onderzoek heeft ondermeer middels de rechten van het kind en door middel van rapport "alle kansen voor alle kinderen" aangetoond dat ook professionals een cruciale rol spelen bij het welbevinden van kinderen. De maatschappelijke opvang kan dan ook niet meer stellen dat de verantwoordelijkheid voor het kind uitsluitend bij de ouders ligt. De maatschappelijke opvang zal ook de verantwoordelijkheid moeten nemen, vooral ook omdat dit onderzoek heeft aangetoond dat de ouders graag ondersteuning willen. Ondersteuning als persoon maar zeker ook als ouder omdat, en nu citeer ik een ouder, de persoon niet los te koppelen valt van de ouder.

Een andere conclusie uit dit onderzoek is dat aan de rechten van het kind onvoldoende gehoor wordt gegeven. Dit uit zich ten eerste in het ontbreken van een beleid t.a.v. het kind maar ook in de beschikbare ruimte die niet voldoende aansluit op de verschillende ontwikkelingstaken van het kind. Om recht te doen aan de kinderen binnen de maatschappelijke opvang zal dan ook mijn inziens een beleid ontwikkeld moeten worden.

Beleid dat tevens tegemoet komt aan de ouder om de rol van ouder meer naar tevredenheid te kunnen vervullen.

Aanbevelingen

Om de vraag te kunnen beantwoorden wat de behoefte aan begeleiding van het kind is zal er een risicoanalyse gemaakt kunnen worden waarbij de aanwezige risicofactoren worden afgezet tegen de aanwezige protectieve factoren en waarbij tevens rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind. Het jonge kind heeft immers andere ontwikkelingstaken dan het oudere kind. De begeleiding van het jonge kind zal zich met name binnen het microsysteem afspelen terwijl bij het oudere kind meer en meer de overige systemen van invloed kunnen zijn. Om het kind binnen de maatschappelijke opvang die begeleiding te bieden wat het nodig heeft is het belangrijk om aan te sluiten bij de leeftijd van kind in combinatie met een inventarisatie van de aanwezige risicofactoren alsmede ook de aanwezige protectieve factoren. Het is zaak om deze zaken als het ware in balans te brengen door enerzijds de risicofactoren te reduceren of liever nog te elimineren en anderzijds door de protectieve factoren te versterken of uit te breiden. Het balansmodel van Bakker kan hiervoor ingezet worden (hoofdstuk 2). Op basis van de verkregen kennis heb ik bovendien een sterkte - zwakte analyse ontwikkeld welke ingezet kan worden om de risicofactoren en protectieve factoren op te sporen (bijlage 1). Op deze wijze kan er reeds een start worden gemaakt met de hulpverlening/begeleiding aan de ouder en het kind. Afhankelijk van de uitkomsten van een dergelijke sterkte - zwakte analyse kan de maatschappelijke opvang organisatie de situatie analyseren en eventueel externe hulp inzetten.

De maatschappelijke opvang zal tevens een besluit moeten nemen inzake de gedeelde verantwoordelijkheid m.b.t het kind. Mijn inziens begint dit al door een duidelijk standpunt in te nemen over het al dan niet opvangen van kinderen. Mijn advies zou zijn om geen kinderen op te vangen binnen de maatschappelijke opvang. We hebben kunnen lezen dat de maatschappelijke opvang zelf een risicofactor kan zijn vanwege het gebrek aan privacy, het gebrek aan adequate ruimte zowel binnen- als buitenshuis, de invloeden vanuit medebewoners, vanwege de heersende armoede in het gezin maar ook vanwege het gemis aan de andere ouder en het gemis van de vertrouwde eigen omgeving.

Zolang er echter geen ander, beter alternatief voorhanden is, zoals het behoud van de woning, zal de maatschappelijke opvang zich dan ook mijn inziens sterk moeten maken voor het kind en een voorwaardend scheppend beleid moeten gaan voeren. Een beleid wat zich richt op tal

van voorwaarden waar aan voldaan moet worden om het kind de kans te geven zich zo optimaal mogelijk te kunnen ontwikkelen. Het kind heeft hierdoor de zorg van een volwassene nodig en tevens de ruimte om zich te ontwikkelen. Het zogenaamde "gedoogbeleid" wat nu heerst binnen de maatschappelijke opvang is mede vanuit de rechten van het kind, recente maatschappelijke ontwikkelingen zoals de WMO en het jeugdbeleid vanuit de overheid een onwenselijke situatie. Men kan en mag zich niet meer verschuilen achter de primaire verantwoordelijkheid van de ouder. Het besluit om als maatschappelijke opvang ook ouders met kinderen op te vangen brengt een gedeelde verantwoordelijkheid met zich mee in en voor de zorg om het kind binnen de muren van de organisatie. De ouders binnen de maatschappelijke opvang hebben immers te kampen met dermate zware problematiek dat het mogelijk onvoldoende tegemoet kan komen aan de begeleiding waar het kind om vraagt. Hoewel de verantwoordelijkheid niet overgenomen hoeft te worden van de ouder, is het zaak om samen met de ouder de hulpvraag omtrent het levensgebied 'opvoeding' te ontrafelen. Dit breng mij bij de tweede vraag van dit onderzoek en wel:

"Wat hebben de ouders nodig om hun rol als ouder te kunnen vervullen gedurende hun verblijf binnen de opvang?"

Zoals aangegeven bevinden ouders zich in een multi problematische situatie waarbij vooral de eerste periode binnen de maatschappelijke opvang zowel als een hectische maar ook als een emotionele periode wordt ervaren. Ouders geven aan dat zij met name gedurende deze periode overspoeld worden door zowel praktische zaken die geregeld moeten worden alsmede ook door de emoties die hen parten speelt waardoor zij niet altijd bij machte zijn om de kinderen adequaat te kunnen opvangen. Ouders geven aan dat het prettig zou zijn om af en toe de handen vrij te hebben. Enerzijds zodat zij dan de praktische zaken kunnen regelen zoals een uitkering, maar ook doordat zij hun kind(eren) willen ontzien. Kinderen blijken nu vaak: of mee te gaan met de ouders waardoor zij meer van de problemen meekrijgen dan ouders wenselijk vinden of de kinderen worden ondergebracht bij het eigen sociaal netwerk of bij het ontbreken hieraan bij medebewoners. Een oplossing die door de begeleiding wordt ontmoedigd maar waar ouders zelf ook niet altijd blij mee zijn.

Vanwege de problematische situatie ligt met name in de eerste periode de prioriteit bij allerlei praktische zaken waardoor ouders het onderwerp ouderschap zelf niet ter sprake brengen. Ook de begeleiding richt zich niet op dit onderwerp terwijl ouders aangeven het wel prettig te vinden hun verhaal omtrent hun problematiek en hun zorgen kwijt te kunnen. De mogelijkheid om desnoods 24 uur per dag een beroep te kunnen doen op de begeleiding wordt als prettig ervaren. Met name op een wat informele wijze praten en bezig zijn met de kinderen wordt erg gewaardeerd. Ouders stellen het op prijs wanneer de begeleiding hun betrokkenheid toont richting de kinderen in de vorm van een cadeautje bij de verjaardag, het organiseren van een activiteit of door spontaan aan te bieden een luier te verschonen. Ouders geven aan dat het hebben van een vertrouwensband van belang is. Mijn inziens kan een dergelijke informele insteek in de eerste periode hier aan toe bijdragen wat de basis kan zijn om het onderwerp kinderen en opvoeding explicieter bespreekbaar te maken. De angst om de kinderen kwijt te raken en een bepaald wantrouwen omtrent "zwijgplicht" kan hiermee ook deels worden ondervangen terwijl het verstrekken van informatie hieromtrent ook wenselijk is. Vanuit deze situatie kan de persoonlijke eigen vaste begeleider werken aan een samenwerkingsrelatie ten behoeve van het belang van kind. Ouders gaven in dit onderzoek namelijk te kennen dat het hebben van een eigen begeleider van invloed is op hoe de opvang ervaren wordt, waarbij er tevens een verband lijkt te bestaan naar hoe het de invulling van het ouderschap wordt ervaren. Conclusie hierin is dan ook dan hoe geringer de risicofactoren zijn (of als zodanig worden ervaren), des te meer dit uit lijkt te werken als protectieve factor op het gebied van

opvoedingsbekwaam kunnen zijn. Anders geformuleerd: Hoe positiever ouders de opvang ervaren, des te competentere ouders blijken te zijn binnen de opvoedingsrelatie. Vervolgens het begeleidingsaspect gaven ouders ook aan dat men het prettig zouden vinden als de belangen van hun ten opzichte van derden (stadbank, raad van de kindbescherming en bureau jeugdzorg) en ook m.b.t. een omgangsregeling behartigd zouden worden. Hoewel dit een actueel item is tijdens de beginperiode van het verblijf binnen de opvang (dakloos worden, een beroep doen op de maatschappelijke opvang gaat vaak gepaard met een verbroken relatie) wordt het onderwerp niet ter sprake gebracht. De prioriteit ligt vaak elders terwijl het een belangrijk onderwerp voor het kind is. Ouders staan er zelf vaak niet bij stil dat hulpverlening op dit gebied ook mogelijk is. Binnen de maatschappelijke opvang wordt met name woonbegeleiding geboden, terwijl dit onderzoek aantoont dat er voldoende grondslag is om ook opvoedingsbegeleiding aan te bieden. Zoals eerder aangegeven zou in de begeleiding dan aanvankelijk wat informeel van karakter kunnen zijn vanwege de angst die heerst bij ouders om hun kind kwijt te raken. Ouders geven tevens aan dat dergelijke hulpverlening vrij moet zijn van bevoogding en normering. Ondanks de aanwezige problematieken willen ouders in hun rol als ouders erkent worden. Ouders geven tevens aan dat het ouderschap niet los valt te zien hoe zij zijn als persoon en dus als cliënt. In die zin kun je mijn inziens woonbegeleiding ook niet los zien van begeleiding op het gebied van het ouderschap.

Hoewel de opvang op een aantal gebieden als positief werd ervaren (het hebben van een eigen begeleider, het aansluiten bij de hulpvraag en het gevoel er niet meer alleen voor te staan) waren er nog tal van verbeterpunten. Veel ouders gaven dan ook aan dat zij momenteel het ouderschap niet naar tevredenheid konden vervullen. Het gebrek aan privacy werd door alle ouders, ook de ouders die het ouderschap wel naar tevredenheid konden vervullen, als grootste bottleneck naar voren gebracht. Ook de beschikbare ruimtes bleken niet te voldoen. Niet qua grootte, niet qua veiligheid, niet qua beschikbaarheid maar ook vanwege het niet toegerust zijn op de doelgroep kinderen. Er was te weinig speelruimte en spelmateriaal voor de kinderen. Zowel vanuit de ervaring van de ouders als ook vanuit de literatuur blijkt dat ouders en kinderen de ruimte nodig zijn, binnenshuis maar ook buitenshuis. Een te beperkte ruimte werkt risicoversterkend (zie hoofdstuk 1 en hoofdstuk 5). De maatschappelijke opvang organisaties zouden hier rekening mee moeten houden. Het zou wenselijk zijn om de ruimtes kindvriendelijker te maken en indien mogelijk zelfs speciale gezinsunits te realiseren. Het meest wenselijke zou inderdaad maatschappelijke opvang zijn die gespecialiseerd zijn en toegespitst is op het opvangen van gezinnen. Hiermee zou het risico van de invloeden van medebewoners met totaal andere problematieken ook ondervangen kunnen worden.

Al doende kom ik uiteindelijk tot de conclusie dat kinderen feitelijk niet opgevangen dienen te worden binnen de maatschappelijke opvang. Zolang er echter geen andere adequatere oplossing voorhanden is zullen de organisaties die de keuze hebben gemaakt om ouders met kinderen op te vangen hier ook de consequenties van moeten aanvaarden. Vanuit het belang van het kind zullen ook de maatschappelijke opvangorganisaties hun krachten en kunnen moeten bundelen en de samenwerking aangaan met andere betrokkenen om een gunstig klimaat te creëren waarbinnen het kind zo goed als mogelijk tot zijn recht en tot ontwikkeling en ontplooiing kan komen. De maatschappelijke opvang organisaties kunnen hierbij tevens aansluiting en samenwerking zoeken met uiteraard de ouders, maar ook ontwikkelingen zoals het centrum voor jeugd en gezin vanuit het voornemen dat er voor elk gezin één plan en één aanpak zal zijn biedt mogelijkheden. De WMO biedt tevens kansen om als organisatie jezelf te kunnen profileren. Vanuit de opvangsituatie is er immers al vaak sprake van een vertrouwensband met de ouders. Vanuit die positie kan de betrokken medewerker fungeren als case - manager waardoor de maatschappelijke opvang op tal van gebieden van betekenis kan zijn voor de cliënt. De maatschappelijke opvang bevindt zich immers in de bijzondere positie dat het snel zorg en ondersteuning kan leveren (hoofdstuk 4). Eerder dan andere

welzijnssectoren terwijl er ook vaak vanuit de opvang ook nazorg en/of bemoeizorg geboden kan worden. Dit in combinatie met de genoemde ontwikkelingen (WMO en alle kansen voor kinderen) biedt dit de kans om de eigen positie te verstevigen binnen de markt van concurrentie maai* zeker ook om de rechten van het kind te verzilveren. Rechten die nu nog niet optimaal tot hun recht komen binnen de maatschappelijke opvang. Het wordt tijd om de krachten te bundelen. Krachten bundelen ten gunste van het kind binnen de maatschappelijke opvang zodat we bij de vraag: Wie let er op de kleintjes volmondig kunnen zeggen: Wij allen.

Samenvatting

Het kind binnen de maatschappelijke opvang wordt geconfronteerd met een multi problematische situatie. Zowel de periode voor de maatschappelijke opvang als ook gedurende maatschappelijke opvang. Desondanks gaat de ontwikkeling van het kind gewoon door. Een ontwikkeling die bedreigd kan worden door de aanwezigheid van risicofactoren. Factoren die de kans op het ontstaan van een probleem of stoornis vergroten. Daar tegenover staan de protectieve factoren. Factoren die het krijgen van een probleem of stoornis verkleinen. Deze risicofactoren en protectieve factoren kunnen zich binnen diverse niveaus manifesteren (micro, meso, exo en macro niveau). Deze niveaus worden d.m.v. het ecologisch model en d.m.v. de theorie van Bronfenbrenner nader uitgewerkt. De ontwikkeling van kinderen is het resultaat van een wisselwerking tussen de mogelijkheden van het kind (aanleg) en de omgeving waarin het kind opgroeit en ervaringen opdoet. De aanwezigheid van een risicofactor op zich veroorzaakt geen probleem maar meer de cumulatie van risicofactoren is de oorzaak van het ontstaan van problemen en/of stoornissen. Voor het kind binnen de maatschappelijke opvang spelen factoren als armoede, ruimte binnen en buitenshuis en huisvestingfactoren zeker mee in deze risicocumulatie. Van de aanwezigheid van protectieve factoren gaat een algemeen compenserende werking uit op de ontwikkeling van kinderen. De risicofactoren en protectieve factoren worden in het balansmodel van Bakker in kaart gebracht. In het onderzoek wordt tevens stil gestaan bij de rechten van het kind. Van de 54 artikelen worden er een aantal uitgewerkt waaruit blijkt dat de opvoeding en de zorg voor het kind weliswaar primair de verantwoordelijkheid van de ouder is, maar dat elke professional die betrokken is bij het kind hierin ook een verantwoordelijkheid heeft. Dit wordt nogmaals bevestigd vanuit de overheid in het programma 'alle kansen voor alle kinderen' van Minister Rouvoet. Vanuit de WMO worden prestatievelen 2: Op preventie gerichte ondersteuning van jeugdigen met problemen met opgroeien en van ouders met problemen met opvoeden) en prestatievelen 7: Het bieden van maatschappelijke opvang, waaronder vrouwenopvang, besproken. Vanuit deze prestatievelen worden tevens kansen besproken om de positie van het kind maar ook van de organisatie te verstevigen. Juist binnen de maatschappelijke opvang waar men snel zorg en ondersteuning kan leveren, kan men zich zodoende profileren op tal van gebieden (huisvesting, financiën, jeugdzorg, case - management). Hierdoor kan de maatschappelijke opvang zich onderscheiden van andere welzijnssectoren terwijl de cliënt ook sneller de benodigde zorg kan verkrijgen. Ten slotte komen de bewoners van de maatschappelijk opvang aan het woord. Hieruit blijkt dat men weliswaar tevreden is over de begeleiding die men ontvangt. Temeer ook wanneer er sprake is van een vaste begeleider, maar dat er nog tal van verbeterpunten zijn. Met name het gebrek aan privacy werd als verbeterpunt aangehaald. De meeste ouders gaven tevens aan dat zij het ouderschap niet naar tevredenheid konden vervullen. Diverse factoren binnen de eerder genoemde niveau (micro, meso, exo en macro niveau) lagen hieraan ten grondslag. De heersende armoede is ook zeker een factor wat niet onderschat moet worden. Armoede omvat meer dan alleen het gebrek aan financiële of materiele middelen. Armoede heeft ook een aantoonbaar effect op tal van andere gebieden waaronder de opvoedingsstijl en het al dan niet hebben van sociale steun. Ouders noemden voorts nog oorzaken als de beperkte en niet toereikende ruimte, zowel binnen- als buitenshuis, het ontbreken van speelmateriaal en de confrontatie met medebewoners. Ouders gaven tevens enkele handvaten aan voor de begeleiding. Zo gaf men aan dat er behoefte was aan enigszins informele begeleidingscontacten waarin het onderwerp ouderschap aan bod kon komen. Ouderschap was overigens niet los te koppelen van hun eigen identiteit. Ook was er behoefte aan belangenbehartiging bij derden, praktische ondersteuning in de vorm van kinderopvangmogelijkheden en werd het idee geopperd om speciale gezinsunits te creëren.

Bijlage 1: Sterkte - Zwakte Analyse

Op basis van het balansmodel van Bakker kan er een sterkte - zwakte analyse gemaakt worden van protectieve en risicofactoren gecombineerd met de opvoedingstaken (zie hieronder). Deze analyse is dan een combinatievorm van zowel het ecologisch risicomodel en het meervoudig risicomodel waarbij ik de termen protectief vervang voor sterk en de term risicofactor vervang voor verbeterpunten.

Sterkte - Zwakte analyse

Naam gezin:

Datum aanvang hulp:

Naam gezinsmedewerker:

Datum invulling:

Fysiek welzijn:

1. Adequate verzorging (Adequate verzorging is de zorg voor gezondheid en fysiek welbevinden (bijvoorbeeld het bieden van ruimte, verwarming, kleding, persoonlijk eigendom, voeding, inkomen, etc.) passend bij het kind. Daarnaast ervaren de ouders geen zorgen met betrekking **tot** deze conditie.

Sterk:

Verbeterpunten:

2. Een veilige fysieke directe omgeving (Een veilige fysieke directe omgeving biedt lichamelijke bescherming aan het kind. Dat betekent afwezigheid van gevaar in de woning en omgeving, afwezigheid van bedreigende toxische invloeden, afwezigheid van mishandeling en afwezigheid van geweld in de directe omgeving van het kind).

Sterk:

Verbeterpunten:

Opvoeding:

3. Affectief klimaat (Geborgenheid, steun en begrip van de ouder, passend bij het kind en tot uiting komend in de relatie die het kind met zijn ouder heeft)

Sterk:

Verbeterpunten:

4. Een ondersteunende flexibele opvoedingsstructuur (Voldoende regelmaat in het leven van alledag, Aanmoediging, stimulering, geven van instructie en het stellen van realistische eisen. Het stellen van grenzen, het geven van regels, het geven van inzicht in en argumenten voor de gestelde grenzen en regels. Het uitoefenen van controle op het gedrag van het kind. Het voldoende ruimte laten aan het kind voor eigen wensen en vrijheid voor eigen initiatief en experimenteren, evenals de vrijheid om over de structuur te (leren) onderhandelen. Het kind krijgt niet meer verantwoordelijkheid dan hij aankan en ervaart zo binnen die begrenzing de gevolgen van zijn gedrag, leert zo de gevolgen in te schatten en zijn gedrag af te wegen)

Sterk:

Verbeterpunten:

5« Adequaat voorbeeldgedrag ouder (Het kind neemt gedrag, optreden, normen en waarden van zijn ouders over die nu en later van belang zijn)

Sterk:

Verbeterplanten:

6. Interesse (Het tonen van belangstelling voor het kind en zijn leefwereld door de ouder)

Sterk:

Verbeterpunten:

Gezin: toekomst en verleden

7. Continuïteit in opvoeding en verzorging, toekomstperspectief (Een ouder verzorgt het kind en voedt het op zodanig dat er hechting optreedt. Het basisvertrouwen dat ontstaat wordt in stand gehouden door de beschikbaarheid van de ouder. Het kind ervaart een toekomstperspectief)

Sterk:

Verbeterpunten:

Samenleving: actuele situatie

8. Een veilige fysieke wijdere omgeving (Een veilige fysieke wijdere omgeving biedt lichamelijke bescherming aan het kind. De buurt waarin het kind opgroeit is veilig evenals de samenleving. Criminaliteit, oorlogen, natuurrampen, besmettelijke ziekten etc zijn afwezig)

Sterk:

Verbeterpunten:

9. Respect (De behoeften, wensen, gevoelens en verlangens van het kind worden serieus genomen door de omgeving van het kind)

Sterk:

Verbeterpunten:

10. Sociaal netwerk (Het kind (gezin) heeft diverse steunbronnen in zijn omgeving waarop hij een beroep kan doen)

Sterk:

Verbeterpunten:

11. Educatie (Het kind krijgt scholing en opleiding en de gelegenheid tot het ontplooiën van talenten (bijvoorbeeld sport of muziek).

Sterk:

Verbeterpunten:

12. Omgang met leeftijdgenoten (Het kind heeft omgang met andere kinderen in gevarieerde situaties passend bij de belevingswereld en het ontwikkelingsniveau van het kind)

Sterk:

Verbeterpunten:

13. Adequaat voorbeeldgedrag samenleving (Het kind komt in contact met andere kinderen en volwassenen van wie hij gedrag, optreden, normen en waarden kan overnemen die voor hem nu en later van belang zijn)

Sterk:

Verbeterpunten:

Samenleving: toekomst en verleden

14. Stabiliteit in levensomstandigheden, toekomstperspectief (De omgeving verandert niet onvoorzien en plotseling. Optredende veranderingen komen aangekondigd en zijn inzichtelijk voor het kind. Identificatiefiguren en steunbronnen blijven bestaan, evenals de mogelijkheid tot het aangaan van relaties door eenheid van taal. De samenleving biedt het kind een toekomstperspectief)

Sterk:

Verbeterpunten:

Beoordeling

De centrale vraag die aan de beoordeling van de aanwezige risico- en beschermfactoren ten grondslag ligt is of het kind zich in de toekomst optimaal kan ontwikkelen. Als aan alle voorwaarden voor optimale ontwikkeling is voldaan, kan een positieve ontwikkeling van het kind in de toekomst gegarandeerd worden. Voor een positieve ontwikkeling moet men in de individuele behoeften van het kind voorzien. Het is echter een utopie om te veronderstellen dat aan alle voorwaarden op gelijk niveau voldaan kan worden. In elke opvoedingssituatie zal er dan ook sprake zijn van risicofactoren omdat niet optimaal voldaan kan worden aan de bovengestelde voorwaarden. Zoals we in het voorgaande hebben kunnen lezen is met name de cumulatie van risicofactoren een belangrijk aspect in het al dan niet ontstaan van een bedreigd opvoedingssituatie waarbij tevens de protectieve factoren van belang zijn. Het bovenstaand schema kan een hulpmiddel zijn om de risicofactoren en protectieve factoren in kaart te brengen waarna vervolgens gestreefd kan worden om de balans terug te brengen door enerzijds de protectieve factoren te activeren/vergroten en de risicofactoren zoveel mogelijk te elimineren/reduceren.

Bijlage 2 : Enquête ouders.

Vragenlijst:

Vraag 1.

Wat is de reden voor u om een beroep te doen op de opvang waar u nu verblijft?

- ☐ 0 Huurcontract via woningbouwvereniging werd beëindigd vanwege schulden
- ☐ 0 Huurcontract via woningbouwvereniging werd beëindigd vanwege overlast
- ☐ 0 Huurcontract via woningbouwvereniging werd beëindigd vanwege een hennepkwekerij
- ☐ 0 Eigen woning werd verkocht vanwege beëindigen relatie
- ☐ 0 Moest eigen woning verlaten vanwege beëindigen relatie
- ☐ 0 Het kraakpand waarin ik woonde werd opgeëist
- ☐ 0 Woonde bij familie/vrienden in en dat kon niet meer
- ☐ 0 Anders, namelijk

Vraag 2.

Heeft u binnen de organisatie waar u verblijft een eigen contactpersoon/hulpverlener?

☐ 0 Nee

☐ 0 Ja

Vraag 3.

Hoeveel uur begeleiding ontvangt u gemiddeld per week?

Gemiddeld uren

Vraag 4.

Wat vindt u van de begeleiding die u ontvangt?

- ☐ 0 Zeer tevreden
- ☐ 0 Tevreden
- ☐ 0 niet tevreden/niet ontevreden
- ☐ 0 ontevreden
- ☐ 0 zeer ontevreden

Vraag 5.

Hoeveel kinderen heeft u?

- ☐ 0 1 kind van Jaar
- ☐ 0 2 kinderen in de leeftijd van
- ☐ 0 3 kinderen in de leeftijd van
- ☐ 0 4 kinderen in de leeftijd van
- ☐ 0 anders, namelijk

Vraag 6.

Wonen de kinderen bij u?

- ☐ 0 Ja
- ☐ 0 Nee
- ☐ 0 anders, namelijk

Vraag 7.

Waar zijn de kinderen zijn overdag?

- ☐ 0 Thuis
- ☐ 0 Op het kinderdagverblijf voor dagdelen per week
- ☐ 0 Op school
- ☐ 0 Op school en daarna op de buitenschoolse opvang

Vraag 8.

Welke ruimtes heeft u in de opvang tot uw eigen beschikking?

☐ geen, ik deel mijn slaapkamer met mijn kind(eren)

☐ Eigen slaapkamer

☐ Eigen slaapkamer, keuken

☐ Eigen slaapkamer, keuken, toilet

☐ Eigen slaapkamer, keuken, toilet, douche

☐ eigen slaapkamer, keuken, toilet, douche en woonkamer

☐ Anders, namelijk

Vraag 9.

Verblijft u samen met uw partner binnen de opvang?

☐ Ja, we zijn gehuwd/samenwonend

☐ Nee we zijn gescheiden/relatie verbroken

☐ Nee maar we hebben wel een relatie

☐ anders, namelijk

Vraag 10.

Voedt u de kinderen samen met uw (ex)partner op?

☐ Ja

☐ Nee

Vraag 11.

Hoe ervaart u het verblijf binnen de opvang waar u woont?

☐ Goed

☐ Zeer goed,

☐ Matig

☐ slecht

☐ Zeer slecht

☐ Anders

Toelichting:

Vraag 12.

Kunt u, naar uw mening, het ouderschap naar tevredenheid invullen?

☐ Ja

☐ Nee (ga door naar vraag 14)

toelichting

Vraag 13.

U heeft aangegeven dat u naar tevredenheid uw ouderschap kunt invullen. Kunt u aangeven waar dit door komt?

☐ Er geen problemen zijn rondom de kinderen

☐ Er weliswaar problemen zijn rondom de kinderen maar ik dit zelfstandig kan ondervangen

☐ Er weliswaar problemen zijn rondom, de kinderen maar met de begeleiding vanuit de organisatie die ik krijg lukt het me om deze problemen het hoofd te bieden

☐ Er weliswaar problemen zijn rondom de kinderen maar door begeleiding van externe organisaties lukt het me om de problemen het hoofd te bieden

☐ Er weliswaar problemen zijn rondom de kinderen maar door voldoende ondersteuning vanuit mijn sociale vangnet lukt het me om deze problemen het hoofd te bieden

☐ Anders, namelijk

Vraag 14.

U heeft aangegeven het ouderschap niet naar tevredenheid te kunnen invullen. Dit komt volgens u doordat?

☐ Er te veel problemen zijn met de kinderen

☐ Er te veel problemen zijn op andere gebieden waardoor ik geen energie overhoud voor de kinderen

☐ Er onvoldoende hulp geboden wordt

☐ Ik momenteel niet in staat ben om er voor de kinderen te zijn vanwege psychische/lichamelijke klachten

☐ Anders, namelijk

Vraag 15.

Ontvangt u begeleiding m.b.t. de kinderen vanuit de opvang waar u verblijft?

☐ Ja

☐ Nee

Vraag 16.

Indien u begeleiding ontvangt rondom de kinderen vanuit de organisatie waarin u verblijft, waar bestaat deze begeleiding uit?

☐ Gesprekken

☐ Hulpverleningsplan gericht op zowel mijn eigen problematiek als ook op de problematiek rondom de kinderen

☐ Opvoedingsondersteuning in de vorm van video home training

☐ Anders namelijk

Vraag 17.

Is de hulp die u ontvangt m.b.t. kinderen, binnen de opvang waar u verblijft voldoende?

☐ Ja

☐ Nee

Vraag 18.

Als u heeft aangegeven onvoldoende hulp te ontvangen vanuit de opvang waar u verblijft, welke hulp heeft u dan nodig?

☐ Gesprekken

☐ Praktische opvoedingsondersteuning in de vorm van

☐ Behartigen van mijn belangen bij anderen te weten bij

☐ anders , namelijk

Vraag 19.

Als u tevreden bent over de hulp die u nu ontvangt, dan komt dit volgens u door?

☐ De hulp aansluit bij mijn hulpvraag

☐ Ik inspraak heb in de hulpverlening

☐ Er naar mij geluisterd wordt

☐ Er desnoods 24 uur per dag een beroep kan worden gedaan op hulpverlening

☐ De hulpverleners kundig zijn

☐ Anders, namelijk

Vraag 20.

Hebt u bij uw kind(eren) veranderingen waargenomen die naar uw mening toe te schrijven zijn aan het verblijf binnen de opvang?

☐ N.v.t. want mijn kind(eren) is (zijn) hier geboren.

☐ Nee (ga door met vraag)

☐ Ja

Vraag 21.

Als u heeft aangegeven dat uw kinderen veranderd zijn. Wat is er aan uw kind veranderd naar uw mening?

(meerdere antwoorden mogelijk. * doorhalen wat niet van toepassing is. Waar kind staat kan ook kinderen gelezen worden.)

- ☐ Mijn kind is weer gaan bedplassen/mijn kind is zindelijk geworden*
- ☐ Mijn kind is overdag weer onzindelijk met plassen/broekpoepen*
- ☐ Mijn kind is agressiever naar mij toe/mijn kind is aanhankelijker*
- ☐ Mijn kind is agressiever naar anderen toe/mijn kind is socialer geworden*
- ☐ Mijn kind wil niet meer gescheiden worden van mij
- ☐ Mijn kind slaapt 's nachts niet meer door/mijn kind slaapt 's nachts door*
- ☐ Mijn kind vraagt meer aandacht dan voorheen/Mijn kind vraagt minder aandacht dan voorheen*
- ☐ Mijn kind is vrolijker/Mijn kind is somberder*
- ☐ Mijn kind heeft vaker buikpijn of andere klachten die ogenschijnlijk geen lichamelijke oorzaak hebben
- ☐ Mijn kind jukt meer
- ☐ Mijn kind heeft een fantasievriendje
- ☐ Mijn kind is afgevallen/aangekomen*
- ☐ Mijn kind eet slechter/mijn kind eet beter*
- ☐ Anders, namelijk

Vraag 22.

Bent u van mening dat u als ouder veranderd gedurende het verblijf binnen de opvang?

☐ Ja

☐ Nee (ga door met vraag 28)

Vraag 23.

Als u heeft aangegeven dat u bij uzelf veranderingen hebt opgemerkt. Welke veranderingen zijn dit dan? (* doorhalen wat niet van toepassing is)

- ☐ Ik ben vrolijker geworden/ Ik ben somberder geworden*
- ☐ Ik ben afgevallen/ik ben aankomen
- ☐ Ik ben agressiever geworden/ik ben minder agressief geworden*
- ☐ Ik ben ongeduldiger/geduldiger geworden*
- ☐ Ik slaap beter/slechter*
- ☐ IK ben eenzamer geworden/mijnsociale netwerk is vergroot*
- ☐ Ik ben meer gaan drinken/gebruiken*
- ☐ Ik ben minder gaan drinken/gebruiken*
- ☐ Anders, namelijk

Vraag 24.

Als u heeft aangegeven dat uw kind(eren) zijn veranderd gedurende het verblijf binnen de organisatie waar u woont, wat is hier dan de reden van naar uw mening?

(* doorhalen wat niet van toepassing is)

- ☐ Gebrek aan privacy
- ☐ Gebrek aan speelruimte
- ☐ Gebrek aan leeftijdsgenootjes/Aanwezigheid van andere kinderen*
- ☐ problematiek van de andere bewoners waar mijn kind(eren) mee geconfronteerd worden
- ☐ Het gemis van de andere ouder/Relatie is in rustiger vaarwater gekomen*
- ☐ Ik kan er onvoldoende zijn voor mijn kind/ik kan er weer meer zijn voor mijn kind*
- ☐ Geluidsoverlast
- ☐ De arbeidsverplichting die me is opgelegd
- ☐ Ik heb het gevoel er niet meer alleen voor te staan
- ☐ anders, namelijk

Vraag 25.

Het wonen in een organisatie met andere medebewoners is anders dan het wonen in een eigen woning. Waar hebben u en uw kinderen het meeste moeite mee?

- ☐ Gebrek aan privacy vanwege voortdurende aanwezigheid van andere bewoners
- ☐ Aanwezigheid van andere bewoners met hun problematiek waar ik en de kinderen ongevraagd en ongewild getuige van zijn
- ☐ Gebrek aan een eigen plekje met name voor mijn kind(eren)
- ☐ Gebrek aan een eigen plekje met name voor mezelf
- ☐ De woonlocatie is niet ingericht op kinderen
- ☐ De woonomgeving buiten is niet geschikt voor kinderen
- ☐ Het beeld wat de omgeving van ons heeft
- ☐ Anders, namelijk

Vraag 26.

Op welke wijze zijn volgens u bovenstaande "nadelen" op te lossen?

- ☐ Door minder bewoners binnen een voorziening op te vangen
- ☐ Door een strikter beleid te voeren ten aanzien van bewoners die kunnen worden geplaatst
- ☐ Door de huisregels strikter na te leven
- ☐ Door meer begeleiding in te zetten
- ☐ Anders, namelijk

Vraag 27.

Heeft u wensen m.b.t. de opvang waar u verblijft?

- ☐ Nee ik heb geen idee
- ☐ Nee want ik ben tevreden zoals het gaat
- ☐ Ja, namelijk

Vraag: 28.

Wat vond u van deze

vragenlijst?.....

Bijlage 3: Klantprofielen:

Klantprofielen

Met de zeven klantprofielen wordt het overgrote deel van de kwetsbare WMO- doelgroep bestreken. Het betreft:

- Personen met een lichamelijke beperking
- Personen met chronische psychische problemen
- Personen met een verstandelijke beperking
- Personen met psychosociale of materiële problemen
- Personen met lichte opvoed- en opgroei problemen
- Personen betrokken bij huiselijk geweld
- Personen met meervoudige problematiek

Bij de eerste drie klantprofielen is sprake van een langdurige beperking. Een groot deel van de personen met een beperking of handicap (1/3 van de mensen met een verstandelijke beperking en 2/3 van de mensen met een psychische handicap) kan min of meer zelfstandig participeren in de samenleving, maar heeft daarbij specifieke ondersteuning nodig, bijvoorbeeld bij huishoudelijke redzaamheid, financiën, vervoer of dagbesteding. De vier andere klantprofielen betreffen personen of groepen personen (gezinnen of huishoudens) waarbij de ondersteuningsbehoeften in principe tijdelijk zijn, met uitzondering van personen met meervoudige problematiek, bij wie ondersteuning mogelijk vele jaren noodzakelijk zal zijn.

Bij de indeling in klantprofielen is de aard van de problemen of de beperking leidend en niet de leeftijd. Het was ook mogelijk geweest om te kiezen voor ouderen (65-plus) als klantprofiel. Want velen van de 2,2 miljoen ouderen (circa 60 procent = 0,9 miljoen) hebben te maken met een of meer beperkingen, en andersom zijn de meeste kwetsbare inwoners 65-plus. Toch heeft het merendeel van de 2,2 miljoen ouderen geen ondersteuningsbehoefte. Het zijn ouderen die zich prima zelfstandig kunnen redden. Sterker nog, ouderen nemen een groot deel van al het vrijwilligerswerk en de mantelzorg voor hun rekening.

De ondersteuningsbehoeftige ouderen vallen onder verschillende klantprofielen. Ouderdom gaat vaak gepaard met gebreken en problemen, zoals mobiliteitsbeperkingen, psychische problemen als angst en depressie, slaapproblemen, financiële problemen, eenzaamheid of een combinatie hiervan. Ouderen zijn vooral in te delen bij de volgende vier klantprofielen, namelijk personen met een lichamelijke beperking, personen met chronische psychische problemen, personen met psychosociale problemen en personen met meervoudige problematiek.

Veel van de inwoners met een ondersteuningsbehoefte kunnen ook een beroep doen op de ondersteuning van familieleden, vrienden of burens. En er vindt veel mantelzorg plaats in Nederland. In 2001 gaven 3,7 miljoen volwassen Nederlanders hulp aan familieleden of goede bekenden met een ondersteuningsbehoefte. De mantelzorgers zijn hard nodig in onze samenleving. Er wordt veel van hen geëist, zoveel dat zijzelf in feite ook ondersteuningsbehoefte hebben. Van hen ondervinden 25 tot 40 procent zelf ernstige belemmeringen door het geven van mantelzorg. Velen van de mantelzorgers staan er vaak alleen voor, zonder professionele hulp zoals thuiszorg. Voor hen zijn er steunpunten Mantelzorg met een professioneel aanbod. We hebben de mantelzorgers niet als aparte klantprofiel beschreven, ook al heeft deze groep dikwijls een vorm van ondersteuning nodig.

Literatuurlijst:

Boeken:

- Roodvoets, C. (2006). *Niemand - kinderen De gevolgen en verwerking van een onveilige jeugd*. Haarlem: J.H. Gottmer/H.J.W. Becht BV.
- Holstvoogd, R. (1995). *Maatschappelijk werk in kerntaken*. Houten/Diegein: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Dogan, G, Dijke & A. van, Tetpstra L. (2000). *Wie zijn er moeilijk bereikbaar?* Aanknopingspunten voor ondersteuning en begeleiding van 'moeilijk bereikbare' gezinnen en jongeren. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en welzijn/NIZW
- Vuyk, R. (1986). *Opgroeien onder moeilijke gezinsomstandigheden*. Amersfoort: academische Uitgeverij.
- Baarda, D.B. & Goede, M.P.M. de (2001). *Basisboek Methoden en Technieken*. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff B.V.
- Steehouder, M., Jansen, C., Maat, K., Staak, J. van de, Vet, D. de, Witteveen, M. & Woudstra, E. (2005). *Leren communiceren*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff B.V.
- Baarda, D.B & Goede, M.P.M. de (2001). *Basisboek Kwalitatief onderzoek*. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren kwalitatief onderzoek. Groningen: Wolters-Noordhoff B.V.
- Ghesquiére, P. (2001). *Multi Probleem Gezinnen*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Jagt, N. (2006). *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker*. Utrecht: Drukkerij Anraad.
- Hoogenboezem, G. (2003). *Wonen in een Verhaal*. Dak- en Thuisloosheid als sociaal proces. Utrecht: Graaff, de.
- Blokland, G, Prinsen, B, Kok, C & Wijngaarden, J. van (2003). *De jeugd heeft de toekomst*. Preventie van psychosociale problematiek bij jeugdigen, maatwerk van de GGD. Utrecht:

Tijdschriften:

- Gilsing, R. (2007). *De WMO, en wat te doen met het jeugdbeleid!* Jeugdbeleid, nummer 2, pagina 83 t/m 88.
- Zeijl, E & Egten, C. van (2008). *Ouders aan het woord*. Over opvoeden gesproken. Jeugdbeleid, nummer 1, pagina 25 t/m 32.
- Ferrier, J. (2008). *Van spijbelaar tot carrièrevrouw?* Jeugdbeleid, nummer 1. pagina 55 t/m 57.
- Eekhout, E. (2007). *Eén loket voor opvoedkundige vragen*. Carint, pagina 9
- Prinsen, B. (2007). *Maak Centra voor Jeugd en Gezin laagdrempelig en flexibel*. JeugdenCo, nummer 28. pagina 16 t/m 17.
- Poel, Y. te (2007). *Overheidsbemoeienis in het belang van jongeren?* Pedagogiek in Praktijk, september nummer. Pagina 22 t/m 25.
- Bolt, A. (2007). *Louter op grond van "risicokenmerken" mag je niet ingrijpen in een gezin*. 91/08 Vakblad over Gezondheid en Maatschappij, nummer 3. pagina 9 t/m 15.
- Kinneging, A. (2007). *Gezin, werk en het belang van het kind*. Perspectief. Kinderbescherming en Jeugdzorg, nummer 4. pagina 9 t/m 12.
- Levering, B. (2007). *En er ging een zucht van verplichting door het land*. Perspectief. Kinderbescherming en Jeugdzorg, nummer 4. pagina 19 t/m 22
- Hoijsink, M. (2008). *Bemoeien: de gedoogstatus voorbij*. Maatwerk, nummer 2. pagina 4 t/m 7.
- Hermans, M. (2008). *Integraal en onorthodox*. Maatwerk, nummer 2. pagina 25.

Krantenartikelen:

- Opten, N & Trommelen J. (05-04-2008). *Geen rust voor slechte huurders*. (p16). De Stentor.
- Steenwijk, J. (17-11-2007). *Gezinscoach voor 'Tokkies'*. (p6). De Twentsche Courant Tübantia,
- Soest, H van & Wiggers, Y. (05-04-2008). *Te zware druk op kinderen*, (p1). AD.

- Janssen, T & Neefjes, C. (13-10-2007). *Vadertje Staat als opvoeder*. (p6). De Twentsche Courant Tubantia.
- Kooper, A. (21-01-2008). *Rechten kind geen zaak van centen*, (p?). De Twentsche Courant Tubantia.
- *Nationale ombudsman voor rechten van het kind*. (22-01-2008, p 4). De Twentsche Courant Tubantia.
- *Veel mis met rechten kind*. (21-01-2008, p1). De Twentsche Courant Tubantia.

Overige artikelen:

- Kraan, D. (2007). *Beleidsplan WMO 2007 - 2009*. Almelo
- Looman, M. (2007). *Jeugdproblematieken: Een kwalitatief onderzoek naar problemen en risicofactoren bij de zorgvrager van Bureau Jeugdzorg Overijssel*. Bedrijfsbureau Bureau Jeugdzorg Overijssel.
- Hermanns, J., Öiy, F. & Schrijvers, G. (2005). *Helpen bij opgroeien en opvoeden: eerder, sneller en beter*. Een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroei-problemen. Inventgroep.
- Lieshout, P.A.H. van, Meij, M.S.S. van der & Pree, J.C.I. de. (2007). *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. Den Haag/Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Kalverboer, M.E. & Zijlstra, A.E. (2006). *De schade die kinderen oplopen als zij na langdurig verblijf in Nederland gedwongen worden uitgezet*. Groningen: Rijksuniversiteit. Brochure:
- Bunthof, A. & Bijlsma, J. (2006) *Brochure WMO*. Interne uitgave afdeling Sociale Studies Hogeschool Windesheim.
- Bunthof, A & Bijlsma, J. (2006). *Brochure Privacy in het geding*. Interne uitgave afdeling Sociale Studies Hogeschool Windesheim.

Internetsites:

- www.ieugdengezin.nl
- www.nizw.nl
- www.kinderrechten.nl
- www.socialtools.nl
- www.nii.nl
- www.nvwm.nl
- www.invoeringwmo.nl
- www.kinderbescherming.nl
- www.minvws.nl
- www.movisie.nl
- www.verwev-ionker.nl
- www.cbs.nl

Flandboeken:

- Handboek Humanitas
- Handboek Deltamethode Gezinsvoogdij deell

Praktijkbronnen:

- Peters, A. ervaringsdeskundige
- Kok, J. Leger des Heils, Zwolle.